

DISSERTATIONES

A JOGI DOLOG

– *avagy a dologi jog morzsái a büntetőjogi dogmatikában*

HEVÉR TIBOR

ügyész (Kiskunfélegyházi Városi Ügyészség)

I. Elöljáróban

„Minden dolgot ismer létrejötte előtt, hát hogyan ismerné bevégzése után?”¹ E kijelentést is magában foglaló kérdés az ószövegségi ember számára természetesen költői volt, hiszen a Teremtőre értette. Ugyanebből az okból nem igényel választ korunk keresztényeinek sem. Ha azonban az anyagi világban élő, mindent csak keletkezésük után megítélni tudó emberre vonatkoztatjuk, egy további, már nagyon is prózai kérdést vet fel: *mi a dolog?*

A dolog szót mindenféle fogalom, élettelen tárgy megjelölésére használjuk, illetve minden konkrétumra is, amely az észlelés, érzékelés számára hozzáférhető. Bár az észlelésünk a világból – egy időben – annak csak részletére, a fókuszba került részre, dologra vonatkozik, nem biztos, hogy bármelyik dolog is mint önálló létező képzelhető el, mivel kiemelésével, a környezettől való elhatárolásával, fogalmilag mindjárt a kontextusát is meghatároztuk. Nem kizárt, hogy a dolgokat intuíciónk legkönnyebben absztrakt, némileg a geometriai objektumokra emlékeztető „testekként” tudja megragadni, elképzelni.

A tárgy és objektum kifejezéseken túl a dolog szinonimájának vehetjük még a „létezőt” is. Fontos azonban, hogy ez nem a parmenidészi értelemben vett „összes létező”,² hanem bármely adott valami, ami valamilyen értelemben, akár mint kézzelfogható-érezkelhető, akár mint gondolat által megragadható, létezik.

Mindemellett a dolog teendőt, munkát, s kötelességet is jelent; ehhez elég csak a „dolga van”, „dolgozni megy”, vagy a „teszi a dolgát” szókapcsolatokra gondolni. Ugyanitt jegyzem meg azt is, hogy a dolog – ebbéli jelentésében – jogunk szóhasználatában is fel-feltűnik, például polgári jogi (dologi adós,³ dologbérlet⁴), vagy büntetés-

¹ Sir 23, 20.

² Vö. STEIGER KORNÉL: *Parmenidész és Empedoklész kozmológiája*. Budapest: Áron Kiadó, 1998.

³ Vö. Ptk. 261. §

⁴ Vö. Ptk. 423. §

végrehajtási jogi (dologház⁵) terminus technikusként. Bár némileg más aspektusból, de ide kapcsolódik az a sajnálatos módon egyre inkább eluralkodó szemlélet, miszerint a jogalkotó élőt és élettelet, lényt és tárgyat – logika s etika háttérbe szorításával – azonosként kezel. Ekként – ha csak áttételesen is, de a hozzá fűzött jogkövetkezmények révén – helytelenül felduzzasztja a dolog-fogalmat, ráadásul pedig az adott dolog (terület) szabályait kizárólag a jogalany – jogtárgy – jogi kötelezettségek triumvirátusa „joguralmi lencséjén” keresztül látatja. Tipikusan ezt az eljárást követik a magzati élet-ről szóló orvosi jogi törvényeink, amikor különbséget tesznek aszerint, hogy a magzat az anyaméhen (anyatesten) belül vagy azon kívül van: a Mévvtv.⁶ (melynek címe és tartalma közötti ellentmondás egyfajta kodifikációs nonszenszként értékelhető, hiszen benne nyertek elhelyezést a terhesség megszakítására vonatkozó rendelkezések is) preambuluma és 1. §-a biztosítja a fogantatással, vagyis a női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött, az anyaméhben kifejlődő magzatot (és a gyermeket váró nőt) megillető tiszteletet, támogatást és védelmet, míg az Eütv.⁷ 165. § b) pontja – a törvény IX., „Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások, az embriókkal és ivarsejtekkel végzett kutatások, a művi meddővé tétel” címet viselő fejezetének alkalmazásában – a magzat fogalmát leszűkíti a méhen belül fejlődő, 12. hetét megélt emberi lényre; ezen időpontig csupán embrióról szól. A jogalkotó ezzel a(z) Eütv. hivatkozott szakaszához fűzött miniszteri indokolás szóhasználatával „megkülönböztetéssel” (!) letette a magzati korát élő ember eldologiasításának újabb alapkövét, melynek súlyát jól jelzik a fejezetben hemzseggő vagyoni jogi kategóriák.⁸

A fentiekből látható, hogy a dolog-fogalom vizsgálatakor jelentésbeli „dömping-gel” szembesülünk. Ugyanakkor az eddig – csupán érintőlegesen – ismertetett jelentésrétegek (árnyalatok) mind köznyelvi (vagy csupán közvetve szaknyelvi) tartalmat hordoznak. A továbbiakban jogi megközelítésben teszem vizsgálat tárgyává a magyar jogban meghonosodott dolog-fogalmat. Módszerem a jogágakon átívelő elemző vizsgálat, melynek végére a büntetőjog rendszerébe egy olyan dolog-fogalmat kívánok elhelyezni, amely a kapcsolódó alkotmány- és magánjogi ismeretek birtokában egységes, ámde következetes jogalkalmazást tesz lehetővé.

Ehhez a büntetőjogi dogmatikát (a büntetőjog elmélete⁹ helyett inkább) joglogikai módszerként definiáló Békés Imre-i elgondolást veszem alapul, miszerint a büntető-

⁵ „A dologház XIX. századi formáiban egyszerre hordta magában egy modern szociális intézmény csírát (pl. munkaközvetítési törekvések) és azt a lehetőséget, amelyben végül története kiteljesedett, vagyis, hogy a munkanélküliség és a közrend problémáinak kezelésére hivatott, a problémák kriminalizálását szolgáló intézmény legyen.” (ULICSKA LÁSZLÓ: A munkanélküliség feltalálása Magyarországon. *Korall*, 2001, Ősz–Tél, 39.)

⁶ A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény.

⁷ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény.

⁸ Erről bővebben ld. HEVÉR TIBOR: „Ágyban, párnák közt halni meg!” A minősített emberölés ‘szubjektív’ eseteinek újabb bírói gyakorlata. *Iustum Aequum Salutare* 2010/2, 103., valamint HÁMORI ANTAL: *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében (világi jogi összehasonlítással)*. Budapest: Szent István Társulat, 2006, 41.

⁹ A büntetőjogi dogmatika a büntetőjog elméletének tekinthető, amely a büntetőtörvényből kiindulván dolgozza fel a hatályos büntetőjog rendszerét – mondja a TOKAJI – NAGY szerzőpáros tankönyvében (TOKAJI GÉZA – NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest: Korona Kiadó, 1988, 26.).

jog-tudomány egyik legfontosabb módszere a dogmatika (joglogika), továbbá a történeti, jog-összehasonlító és szociológiai módszer is.^{10, 11}

A dogmatika ilyen felfogásával áll összhangban a német jogirodalomnak a dogmatikával szemben támasztott három követelménye. Az első követelmény, hogy megállapításai tudományosan megalapozottak legyenek, tehát feleljenek meg a tudomány által támasztott racionális kritériumoknak. Ez a módszertani feltétel (Methodenbedingung) biztosítja a gyakorlat egyfajta tudományos megalapozását. A második (Relevanzbedingung) lényege, hogy a joggyakorlat a dogmatika kijelentéseiből olyan információkat tudjon meríteni, amelyekkel a jogalkalmazás során felmerült problémákat meg tudja oldani. A harmadik feltétel, hogy a dogmatika kijelentései a joggyakorlat mindenkori cselekvési feltételei (Handlungsbedingungen) között és a gyakorlat eszközeivel alkalmazhatók, értékelhetők legyenek (Verwertungsbedingung).¹² „Amennyiben a jogalkalmazás feltételei között a dogmatika kijelentései nem értékelhetők, akkor alkalmazni sem lehet azokat, és ezt nem is lehet elvárni.”¹³

Óvakodni kell tehát a jogi arisztokratizmus csapdájától. Ez elsősorban a jog élet-szerűségének csökkenését jelenti, ami elsődlegesen az alapjogi szemlélet túlhajtásából ered; abból tudniillik, hogy a jogok katalógusának bővítésével, az egyes jogok tartalmi erősítésével szemben csupán reziduális tételként jelenik meg a fenntarthatóság, az alkalmazhatóság, a működőképesség szempontja. Ezen probléma illusztrálására álljon itt két – egy hazai és egy német – példa.

Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) a 41/2005. (X. 27.) számú AB határozatában kifejtette, hogy az autonómia, az autonómiával rendelkező szervek védelmében Alkotmányból származó feladata van. Egyértelműen leszögezte, hogy „nem tekinthető alkotmányosnak például az a törvényi szabályozás, amely az önkormányzatok szervezetét olyan módon szabályozza, hogy az a szervezetalakításhoz való jog lényeges tartalmát korlátozza, az önkormányzati jog tartalmának kiüresedéséhez, annak tényleges elvonásához vezet, kizárja azt, hogy az önkormányzat önálló felelősséggel döntsön a saját szervezetének kérdéseiben”.¹⁴ Ennek megfelelően a felsőoktatási intézmények autonóm működését az AB alkotmányos értéként ismerte el. Lényeges viszont, hogy a határozathoz különvéleményt fűző Kiss László alkotmánybíró szerint „az államnak joga és egyben kötelessége is arra törekedni, hogy a felsőoktatási intézményrendszer »működőképes« legyen”. Ebben a – változatlanul demokratikus – megközelítésben a működőképesség – az állam által legitimált gyakorlatok vonatkozásában – annyiban

¹⁰ BÉKÉS IMRE – FÖLDVÁRI JÓZSEF – GÁSPÁR GYULA – TOKAJI GÉZA: *Magyar büntetőjog. Általános Rész.* Budapest: BM Könyvkiadó, 1980, 31., illetve vö. CREIFELDS: *Rechtswörterbuch.* 12. Aufl. München: C. H. Beck, 1994, 966.

¹¹ „A felsorolásban a jogfilozófiát nem találjuk meg, pedig a büntetőtan nem nélküli a jogfilozófiát.” [LÁM VANDA – WIENER A. IMRE (szerk.): *Büntetendőség – büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok.* Budapest: MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, 2000, 134., valamint ld. HORVÁTH TIBOR: *A büntetési elemek fejlődésének vázlata.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.]

¹² FARKAS ÁKOS: *A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Kandidátusi értekezés.* Miskolc: Kézirat, 1994, 82.

¹³ JAN HARENBURG: *Die Rechtsdogmatik zwischen Wissenschaft und Praxis.* Stuttgart: Steiner, 1986, 37.

¹⁴ 1/1993. (I. 13.) AB határozat, ABH 1993, 27, 28–29.

több az intézményesített létezésnél, hogy az állampolgárok hétköznapijait is jelentősen „élhetőbbé” teszi.¹⁵ Ezzel szoros összefüggésben a 39/2006. (IX. 27.) AB határozatában a taláros testület a köztársasági elnöknek az Országgyűlés által elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény rendelkezése alkotmányellenességének előzetes vizsgálatára benyújtott indítványa alapján megállapította, hogy az Ftv.¹⁶ módosításáról szóló törvény részben alkotmányellenes, mert „egy felsőoktatási önkormányzati szervnek nem minősülő testület számára teszi lehetővé a felsőoktatási intézmények autonómiája által védett döntések meghozatalának megakadályozását”.¹⁷ Az AB szerint a felsőoktatási autonómiába tartozó önkormányzati jogok szabad gyakorlásának megakadályozása a felsőoktatási intézmény önállóságának és függetlenségének korlátozását, megszűnését jelentheti, s a felsőoktatási autonómia sérelmét vonja maga után, ezért a tervezett szabályozás ellentétes az Alkotmány 70/F. és 70/G. §-aival.¹⁸ Kiss László alkotmánybíró e határozathoz fűzött különvéleménye szerint a magyar állam is levonhatja annak szervezeti konzekvenciáit (akár új, eddig ismeretlen típusú szervezetek létrehozásával is), hogy jelenleg pusztán a kollegialitás alapelvén működő, javarészt a menedzsmentben járatlan laikusok vezette igazgatás jellemzi a felsőoktatást.

A német alaptörvény első szakasza az emberi méltóság sérthetlenségét hirdeti.¹⁹ A német AB már korábban kimondta, hogy ehhez a méltósághoz (ennek fogalmi körébe) tartozik az emberhez méltó létminimumhoz való jog is, amely egészen a közelmúltig csupán az elemi étkezés, ruházkodás és lakhatás fel tételeinek állam általi kötelező biztosítását foglalta magába (mindazok számára, akik még, vagy már önhibájukon kívül az adott időszakban nem dolgoznak). A német AB újabb döntésében²⁰ azonban már emellett foglalt állást, hogy a pusztán létezés anyagi feltételein túlmenően a már említett emberhez méltó létezéshez tartozik a társadalom életében való minimális részvétel joga, ami elsősorban a kultúrához, illetve az oktatáshoz való hozzáférésben testesül meg. A döntés egyúttal a segélyezési rendszer átalakítását is elindította (az ún. Hartz IV – segély új igénykategóriáinak kialakításával), amennyiben a döntés „alanyi joggá” tette az egyes kulturális javakhoz való érdemi hozzáférést.²¹ A döntéssel kapcsolatban a legtöbb elemző arra az ellentmondásra utal, hogy a jog bővítésére egy romló makrogazdasági helyzetben került sor.

Az egyes jogi megállapítások, levezetett tételek óhatatlanul arisztokratikus jellegének sajátossága: a jog generálpreventív jellegzetességeinek eróziója; azaz, amikor az atomizálódott társadalomban a legtöbb büntetés elveszíti kollektív, csoportszintű, ha úgy tetszik közösségi morált szervező és legitimáló jellegzetességeit. A legtöbb ma létező büntetés, intézkedés – társadalmi szintű erkölcsi támogatás, illetve a büntetésre vonatkozó elemi információk hiányában – mint generálpreventív eszköz egyenesen értelmez-

¹⁵ KISS LÁSZLÓ: Jogállam és/vagy élhető állam. A demokrácia deficitje. Pécs: PTE ÁJK – Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület, 2008, 142.

¹⁶ A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény.

¹⁷ 39/2006. (IX. 27.) AB határozat, ABH 2006, 498, 498–499.

¹⁸ 39/2006. (IX. 27.) AB határozat, ABH 2006, 498, 505.

¹⁹ Grundgesetz, Art. 1 Abs. 1.

²⁰ BVerfG, 1 BvL 1/09 vom 9.2.2010.

²¹ WEYER BÉLA: A német szociális segély új számítása – Szegények méltósága. HVG, 2010. február 20., 29.

hetetlen. Amint arra Goodman is utal egyik munkájában, hogy a „jog” és a „büntetés” korábbi látványos megnyilvánulásai átadták helyüket a „fegyelmi kontroll” (disciplinary surveillance) lágyabb intézményeinek, melyek sajátos „mikrotechnikák” rendszereként jelennek meg, lemondva a klasszikus megtorlás és elrettentés eszközrendszeréről.²² Annak idején a polgárság döntő követelése éppen a kiszámíthatósággal, azaz a szabályok megismerésének lehetőségén keresztül előreláthatósággal függött össze.

Eme kívánalmaknak próbálok eleget tenni akkor, amikor fejtegetéseimben letisztult kép megfestésére törekszem a „dolog” fogalmáról. Nyilvánvalóan, ez nem járhat olyan régi elvek feladásával vagy megkerülésével, mint például a (visszaható hatály tilalmával összhangban értelmezendő) „lex specialis derogat legi generali”, illetve „lex posterior derogat legi priori”, még abban az esetben sem, ha időnként a jog logikai, technikai vázát is súroló következtetésekre jutnék.²³

Írásom témaválasztásának alapindoka, hogy a dolgok – már jelezett – sokfélesége maga után vonja a jogi szabályozás változatosságát is, amelyben – éppen emiatt – nem mindig egyszerű eligazodni. Bár a változásokat korántsem szabad eleve, az újban rejlő értékek kiszűrése nélkül elutasítani, de az sem fogadható el, ha a változások oly gyakorrivá válnak, hogy már-már a kiszámíthatóság, a jogbiztonság követelményének érvényesülését kérdőjelezi meg. Aligha helyeselhetően, manapság mégis ez az irányvonal határozza meg a büntető(eljárás)jogi normakörnyezet pályáját is. Azét a terrénümét, melyben az állandóságnak kell kiemelt szerephez jutnia. Ha ennek kialakításában a kriminálpolitikát rövid távú érdekek vezérik, és csupán a választási ígéreteknek megfelelni igyekvő jogszabály-módosítások egyensúlyi helyzetből eltérő „amplitúdója” át lép egy láthatatlan, ugyanakkor markáns tűréssávot, akkor a büntetőpolitika az állami politika részeként már nem a társadalom elvárásait közvetíti.

Bár elsősorban a köz- és magánjogi szabályok a különböző életviszonyok rendezői, de a háttérben, ultima ratioként többnyire ott „örködik” a büntetőjogi védelem. „Jóllehet vannak dekriminalizációs folyamatok, de emellett általános tendencia, hogy a (tág értelemben vett) büntetőjog és az egyéb, nem normatív bűnügyi tudományok is mind szélesebb körben érintik az emberek magánszféráját.”²⁴ Ebből is adódik, hogy a dolog fogalmának kidolgozását sem „sajátíthatja ki” magának a polgári jog, teret kell engednie ezzel kapcsolatos büntetőjogi gondolatcsírák kifejlődésének is.

II. Alkotmányos premisszák és a dolog-fogalom rendszere

1. Történeti és összehasonlító jogi alapvetés

A római jogot, mint a nyugat-európai jogrendszerek túlnyomó részének meghatározó jelentőségű történeti forrását és előzményét, alapvetően vagyoni jogi szemléletűnek nevezhetjük. A római jogtudósok gondolkodását másfelől a keresetjogi megközelítés és

²² DOUGLAS J. GOODMAN: Approaches to Law and Popular Culture. *Law & Social Inquiry* (Summer 2006), Volume 31, Issue 3, 757–784.

²³ HERMANN MOSLER: General principles of law. *Encyclopaedia of public international law*, 8. Vol. (North-Holland 1985.) 93.

²⁴ NAGY KLÁRA: A büntetőpolitika néhány aspektusáról. *De iurisprudencia et iure publico*, 2010/2.

ezáltal a jogfejlesztés sok tekintetben kazuisztikus módszere jellemezte. A keresetjogi megközelítés elsősorban azt jelentette, hogy az alanyi jog a kereseti lehetőség következménye volt. A keresetek osztályozásának egyik legfontosabb elvi alapja az volt, hogy a keresetek egy meghatározott személy ellen, vagy egy dolog vonatkozásában bárki ellen indíthatók-e meg. Így került sor az *in personam* – *in rem actio*-k elhatárolására. A korai jogtudomány ebből a perjogi felosztásból vezette le az abszolút és relatív jogok megkülönböztetését, ami elméletileg is megalapozza a dologi jog önállóságát. A rómaiaknak köszönhetjük továbbá a tulajdonjog (mint elsődleges jelentőségű dologi jog) kidolgozását, elhatárolását a birtoktól, valamint az idegen dologbeli jogok intézményi szinten való kimunkálását; vagyis összességében a modern dologi jogi dogmatikai rendszer megeremtését.

A római jog széles értelemben használta a *res* fogalmát, meghatározása alapján dolognak minősül minden olyan önálló testi tárgy, amelyen tulajdon állhat fenn. Ebből kiindulva nem minősül dolognak (i) az alkatrész, tehát az olyan testi tárgy, amely valamilyen kapcsolat folytán elvesztette önállóságát, (ii) a dologösszesség, vagyis az olyan dolgok csoportja, amelyeket a közfelfogás közös név alatt foglal össze, (iii) az a dolog, amely nem volt emberi uralom alá hajtható, így például a tengerfenék és az égitestek, illetve (iv) a szabad ember teste, mert „*dominus membrorum suorum nemo videtur*”.²⁵

A *iustinianusi* törvénykönyvek és azok közül is elsősorban a *Digesta* nagymértékben hatottak a kontinentális európai jogfejlődésre. A feudális középkori jog mellett továbbélő, illetve recipiált római jog (mint a *ius commune* része) meghatározó jelentőségű volt a magánjogi kodifikációk során.

A középkori jogtudományban alakult ki a *ius in re* fogalmának alapulvételével a *ius reale*, a *dologi jog* kategóriája, amelyben megkülönböztetést nyert a saját dologra vonatkozó jog (*ius in re sua*) és a más tulajdonában álló dolgon fennálló, idegen dologbeli jogok (*ius in re aliena*).²⁶ A középkorban a hűbéri viszonyok tükröződtek a tulajdonjog tekintetében is, így a római jogban is ismert *dominium duplex* ekkor már a tulajdonhoz kapcsolódó jogok szétválasztását jelenti. A *dominium directum*, vagyis pusztá tulajdonjog (*nudum ius*) a földesurat illette meg, míg a *dominium utile* a vazal-us használati jogát foglalta magában.

A birtokjogban a kánonjog hatására az *actio spoli* keresete a római jogi birtokvédelmi eszközök reformját eredményezte, kitégítva annak esetköreit és a *ius commune*-ben a sommás birtokperek kialakulását alapozta meg.²⁷ Az idegen dologbeli jogok körében a *ius commune* szintén lényeges változtatásokat eredményezett, kialakítva a rendelkezés szolgalmak (*servitutes irregulares*) körét, amelyek nem az ingatlanhoz, hanem meghatározott személyhez kötődő telki szolgalmakat jelentettek.²⁸

A francia *Code civil* jelentős mértékben támaszkodott a római jogra, még ha germán hatások is tükröződtek benne. Ezek a hatások természetesen a *Code civil*-t részben vagy

²⁵ „Senki sem tekintendő a testrészei tulajdonosának.” (FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 273.)

²⁶ FÖLDI–HAMZA i. m. 370.

²⁷ FÖLDI–HAMZA i. m. 373.

²⁸ SÁNDOR ISTVÁN: A dologi jog története és legújabb fejlődési tendenciái Nyugat-Európában. *Állam- és Jogtudomány*, 1999/3–4, 284.

egészben átvevő országok magánjogi törvénykönyveiben is kimutathatók. A germán jogcsalád esetében, elsősorban a pandektisztika eredményeként, szintén a római jog nagymértékű továbbéléséről beszélhetünk. A skandináv jogban, ahogy Martin WOLFF plasztikusan ábrázolta, a római kérdések jelentek meg, de nem római válaszokkal.²⁹

Ahogy azt Portalis, a Code civil egyik megalkotója hangsúlyozta annak idején: a vagyonjog szabályozása a polgári törvénykönyvben a polgári jogi törvényhozás alapja.³⁰ Carbonnier a vagyont a polgári jog három pillérének egyikeként kezelte.³¹ A vagyon – s ezáltal jórészt a dologi jog – szabályozásának jelentőségét bizonyítja az is, hogy az európai polgári törvénykönyvek általában legalább egy fejezetet szentelnek a vagyonnal kapcsolatos jogi szabályozásnak. A vagyon jogi szabályozása azonban meghatározó módon az egyes országok, jogterületek jogi tradícióiban gyökerezik, ezért azok eltérése jól észrevehető az egyes jogintézmények területén.³²

A tulajdonjogot határozottan meg kell különböztetni a vagyontól, amely utóbbi a tulajdonjogon, sőt a dologi jog területén túlterjeszkedve a kötelmi jogi jogosultságokat és kötelezettségeket is felöleli. A kontinentális jog a vagyon fogalmát nem alkalmazza olyan gyakran, mint az angolszász common law, bár helyenként mégis fontos szerepe van. A tulajdonjog és a szerződés a gazdasági élet meghatározó alapjai, és egy adott társadalmi berendezkedés jogi megközelítésének legfontosabb mércéje ezek szabályozásának, állami elismerésének, védelemben részesítésének módja.

A vagyon fogalmának legfontosabb összetevője a tulajdon, melynek *közvetett tárgya a dolog*. A német Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) csak a dolgok tulajdonjogáról rendelkezik, a dolgok pedig – a 90. §-a alapján – testi tárgyak. Ezzel ellentétben a svájci Zivilgesetzbuch (ZGB) 655. §-a már bizonyos jogokat is a tulajdon tárgyának tekint, míg a Code civil a tulajdont szűkebb értelemben a testi tárgyakra vonatkoztatja, bár a francia jogászok hallgatólagosan a tágabb értelmezést követik.³³ Gaius bevezette a dolog kettős felosztását: (i) res corporales, vagyis testi dolgok, illetve (ii) res in corporales, vagyis testetlen dolgok, amely utóbbi alatt a vagyoni értékű jogokat és követeléseket értette. E kategorizálás fontos kihatással bírt a középkori jogi gondolkodásra és jogfejlődésre, mivel a res corporales-t és a res incorporales-t együttesen magába foglaló dolog fogalma alapozza meg a Code civil, a porosz Allgemeines Landrecht (ALR) és az osztrák Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) dologi jogi rendszerét. Így például az ABGB 285. §-a szerint: „Mindaz, ami a személytől különbözik és emberi szükséglet kielégítésére szolgál, jogi értelemben dolognak minősül.” Ezzel ellentétben – mint említettem – a BGB és a ZGB szabályrendszere kizárólag a res corporales dolog-fogalomra épül. A holland Burgerlijk Wetboek (BW) bevezette a testi tárgyakra korlátozott dolog fogalma („zaak”) mellett a vagyontárgy fogalmát („goed”),

²⁹ J. H. BEEKHUIS: Structural Variations of Property Law. *International Encyclopedia of Comparative Law*, Vol. VI, 1975, 4.

³⁰ JEAN-ÉTIENNE-MARIE PORTALIS: *Exposé des motifs de la loi relative à la prorité* [au corps législatif séance du 26 nivose an 12]. Idézi ANTONIO GAMBARO: Perspectives on the Codification of the Law of Property: an Overview. *European Review of Private Law*, 4/1997, 297.

³¹ JEAN CARBONNIER: *Flexible Droit. Textes pour une sociologie du droit sans rigueur*. Idézi: GAMBARO i. m. 497.

³² GAMBARO i. m. 500–502.

³³ BEEKHUIS i. m. 6.

és ezzel összhangban a dologi jogi és a kötelmi jogi könyv előtt elhelyezett vagyoni jogi könyv tartalmazza azokat a szabályokat, amelyek nem csak a testi tárgyakként felfogott dolgokra, hanem valamennyi vagyontárgyra, tehát a vagyoni jogokra és követelésekre is vonatkoznak. Így a BW a vagyoni jogi könyvben szabályozza a vagyoni javak átruházását – mint például a jogok és követelések átruházását –, a haszonélvezetet és a zálogjogot.³⁴

A dologi jogi jogosultságok nyilvántartásban vétele általánosan elterjedt a kontinentális európai országokban és elsősorban az ingatlanokra vonatkozólag alkalmazták. Ennek kapcsán megkülönböztethető a pozitív rendszer (például Németországban, Svájcban), amely a nyilvántartásba vett adatokat közhitelesnek tekinti és megvédi azokat a jóhiszemű harmadik személyeket, akik ezeknek az adatoknak a valós voltában bízva akarnak jogokat szerezni. Szembeállítva ezzel a negatív rendszert követő országokat (például Franciaországot), ott az ingatlanok esetében megkövetelik ugyan a nyilvántartásban vételt, azonban ennek a kötelezettségnek a nem teljesítése nem eredményezi automatikusan a jogügylet semmisségét, hanem csak lehetetlenné teszi annak hatályosulását harmadik, jóhiszemű személyek irányában. Egy közbülső rendszert találhatunk a korábbi holland Ptk.-ban, amely a jogügylet elengedhetetlen feltételül szabta a nyilvántartásba vételt, de másrésztől a negatív rendszert követte, mivel a harmadik személyeket csak korlátozott mértékben védte. Tekintettel arra, hogy a modern társadalomban az ingatlan dolgok szokásos értékénél jóval nagyobb értékű ingóságok is jelentkeznek (hajó, repülőgép stb.), ezért általánossá vált ezeknek az ingóságoknak is a nyilvántartásba vétele.³⁵

A tulajdonjog egységként kezelendő, vagyis csak egyben ruházható át, részekre nem bontható, és csak idegen dologbeli jogokkal terheltető. Ezen elv alól bizonyos fokig kivételt képez a képviselő elve, amely alapján míg az egyik személyt a tulajdonjogból eredő jogok illetik meg, addig a dolog hasznosítása másához kerül. A common law-ban ez a trust intézményében testesül meg, a kontinentális jogban pedig valamilyen képpen a gazdasági tulajdon jeleníti ezt meg.

A gazdasági tulajdon a modern magánjog alkotása. Azt jelenti, hogy – hasonlóan ahhoz, amikor valakinek tulajdonjoga áll fenn egy dolgon – valakinek joga van a dolog forgalmi értékére, habár jogi értelemben nem tulajdonosa annak.³⁶

A tulajdonjognak nincs időbeli korlátja, azonban napjainkban mégis kísérletek történnek az időleges tulajdon kialakítására, amikor valamely időponthoz vagy feltételhez kötődik a tulajdonosi pozíció megváltozása. Gondolhatunk itt a time-sharing intézményére,³⁷ vagy az építésiügyi előírások szempontjából problematikus ingatlanokra, melyek esetében alkalmazható lenne a határidő-teória (Befristungstheorie) és azok az

³⁴ *Az új Polgári Törvénykönyv: törvényszöveg és tárgymutató.* Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2009, 751.

³⁵ SÁNDOR i. m. 287.

³⁶ BEEKHUIS i. m. 11.

³⁷ Vö. az Európai Parlament és a Tanács 2009. január 14-i 2008/122/EK irányelve a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről; illetve az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről szóló 20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet.

ingatlanok, amelyek az építésügyi előírásoknak nem felelnek meg, átkerülhetnek a közösség (állam, önkormányzat) tulajdonába, majd bizonyos idő után harmadik személy részére továbbadhatóvá válnának.³⁸ Az állam a tulajdonjog korlátozása körében a *res in commercio* – *res extra commercium* fogalom-pár szerint meghatározza a forgalomképtelen dolgok körét is. Az állam szerepvállalása az állami tulajdon mértékének függvényében alapvetően kijelöli az adott gazdasági rendszer működésének kereteit és ezáltal behatárolja a magántulajdonosok mozgásterét is.³⁹

2. A dologi jog közösségi szabályozásáról

Nyugat-Európa területén a második világháborút követően nyomatékosan előtérbe kerültek a szabadságjogok, melyeknek történelmi gyökerei a nagy francia forradalomig nyúlnak vissza. Ennek megfelelően 1948-ban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának⁴⁰ 17. cikkelye deklarálta a tulajdonjog szabadságát és biztosítását, illetve ehhez hasonló rendelkezéseket tartalmazott az 1950-es Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) első jegyzőkönyve,⁴¹ valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁴² 1966-ban.

Az EJEE még nem rendelkezett a tulajdonjog emberi jogi alapon történő védelméről. A tulajdonjogra vonatkozó kompromisszumot tartalmazó szöveg az 1952. március 20. napján aláírt első Jegyzőkönyvbe került. Különösen érdekes a téma szempontjából az angol álláspont. Az angol politikusok azért nem akarták elfogadni kisajátítás esetén az ellenérték fizetésének követelményét, mert az állam szinte valamennyi cselekvésének lehet gazdasági következménye, és ezek a következmények kiterjesztő értelmezés mellett a tulajdon elvonásaként, azaz kisajátításként értelmezhetők.⁴³

„Az első jegyzőkönyvnek a tulajdonjog védelméről szóló 1. cikke tükrözi azt a tényt, hogy nagy viták előzték meg az elfogadását. A fogalmazás nagyon általános és meglehetősen homályos.”⁴⁴ Amint arra számosan rámutattak, a szerkesztési megoldástól függetlenül három szabályt tartalmaz az 1. cikk. Az első szabály általános jelleggel mondja ki a tulajdonjog védelmének elvét [első bekezdés első mondata]. A megfogalmazás bizonytalansága jelentkezik abban, hogy nem a tulajdonjog szerepel a szövegben, hanem a magyar fordítás szerint a „javak” tiszteletben tartása. Az angol szöveg „possession” kifejezést tartalmaz, a francia pedig „biens”-t. Ez a szövegezés nyilvánvalóan értelmezést igényel és meglehetősen szabad teret biztosít az Emberi Jogok Európai

³⁸ HEINZ REY: *Dynamisiertes Eigentum. Zeitschrift für schweizerisches Recht (Neue Folge)*. ZSR NF 99 (1980) 73.

³⁹ Erről bővebben ld. SÁRKÖZY TAMÁS: *A privatizáció joga Magyarországon (1989-1993)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993., valamint ROMAN FRYDMAN – ANDRZEJ RAPACZYNSKI: *Privatization in Eastern Europe: Is the State Withering Away?* Budapest–London–New York: CEU Press, 1994.

⁴⁰ Elfogadva és kihirdetve az ENSZ Közgyűlésének 217 A (III) határozata alapján, 1948. december 10. napján.

⁴¹ Az Egyezményt és 8 jegyzőkönyvét hazánkban az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.

⁴² Hazánkban az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet hirdette ki.

⁴³ ALFRED WILLIAM BRIAN SIMPSON: *Human Rights and the End of Empire: Britain and the Genesis of the European Convention*. Oxford–New York: 2001, 782.

⁴⁴ HARMATHY ATTILA: A tulajdonjog emberi jogi védelméről. *Liber amicorum. Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest: ELTE, 2008, 231.

Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) az alkalmazási kör kialakítására. A második szabály a tulajdonjog teljes elvonásáról szól [első bekezdés második mondat]. Nem mondja ki az elvonás teljes tilalmát, hanem a jogos elvonás feltételeit határozza meg. Három feltétel szerepel a szövegben: a közérdek, a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elveinek megtartása. Itt nem csak az érdemel figyelmet, hogy újabb tág tere nyílik az értelmezésnek. Szembeötlő az a tény is, hogy ez a szabály egyáltalán nem rendelkezik az elvont tulajdonért fizetendő kártalanításról. A harmadik szabály a tulajdonjog korlátozásának lehetőségét mondja ki [1. cikk második bekezdése]. Gyakorlatilag nem szab határt a korlátozás elé. Csak törvények alkalmazását teszi feltétellé, valamint azt, hogy a korlátozást a köz érdekében szükségnek ítélik meg.

A tulajdonvédelmi rendelkezés bizonytalansága miatt nem meglepő, hogy bírálták ezt a szabályozást. A tulajdonjog alkotmányjogi védelmének egyik elismert német elemzője, Walter Leisner azt is kétségesnek tartotta, hogy a jogállamiság követelményének (legalább is a német alkotmányjogi felfogás szerint) megfelel-e ez a bizonytalan tartalmú megfogalmazás.⁴⁵

Az EJEB egy ideig óvatos gyakorlatot folytatott az első Jegyzőkönyv 1. cikkének alkalmazásánál, és többnyire megállapította a közérdek fennforgását a tulajdonjog sérelménél, elismerte az államok eljárásának jogosságát. A gyakorlatban azonban az 1980-as évektől fokozatosan változás következett be. Az egyik döntő lépés a Jegyzőkönyv 1. cikke első bekezdésének első mondatában található, a védelemre vonatkozó általános megállapítás érdemi tartalommal való felruházása volt. Az EJEB egyik tagjának, Rozakisnak a megállapítása szerint a „Sporrong and Lönnroth v. Sweden” ügyben 1982-ben hozott ítélet átértelmezte ezt a mondatot, és ezzel a kérdés tekintetében történelmi jelentőségű lépést tett meg.⁴⁶ Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha valamely kérelem alapján csak a tulajdonjog elvonására vagy korlátozására vonatkozó szabály tekintetében nem állapítható meg a jogsérelem, az általános szabály alkalmazásával még sor kerülhet a tulajdonjog megsértése miatt az állam marasztalására.

Az Európai Unióban a közösségi jogi szabályozás jórészt nem avatkozik be az egyes tagállamok polgári jogába, csak a négy alapszabadság érvényesülésének korlátjait bontja le, valamint az ezzel kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés elkerülésére nyújt előírásokat. Ennek keretében a tulajdon szabadsága is helyet kap, elsősorban az emberi jogok biztosítására irányuló nemzetközi egyezmények alapján.

A közösségi jogban az Amszterdami Szerződés 295. cikkelye deklarálja, hogy „jelen szerződés az egyes tagállamok tulajdoni berendezkedését nem érinti”. Ezzel gyakorlatilag teljes mértékben blokkolja a tulajdonjog európai, közösségi szinten történő egységes szabályozását, meghagyva ezáltal e területen a tagállamok számára a belső szabályozás önálló kialakításának lehetőségét. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a közösségi jog ne

⁴⁵ WALTER LEISNER: Der europäische Eigentumsbegriff. In JÖRN IPSEN – HANS-WERNER RENGELING – JÖRG MANFRED MÖSSNER – ALBRECHT WEBER (Hrsg.): *Verfassungsrecht im Wandel*. Köln–Berlin–Bonn–München: 1995, 401.

⁴⁶ CHRISTOS ROZAKIS – PANAYOTIS VOYATZIS: ‘Le droit au respect de ses biens’: Une clause déclaratoire ou une ‘omnibus’ norme? In HUGO VANDENBERGHE (éd.): *Propriété et droits de l’homme*. Die Keure. Brugge: Bruylant. 2006, 4.

alakított volna ki olyan szabályozási tárgyköröket, amelyek befolyásolják az egyes tagállamok dologi jogi szabályozását is jogharmonizációs kötelezettségük alapján.

1989. május 26-án az Európai Parlament határozatot⁴⁷ fogadott el arról, hogy jöjjön létre egy egységes európai polgári törvénykönyv. A közösségi európai polgári törvénykönyv kialakulása – figyelembe véve azt, hogy eltérő jogrendszerek szabályozásának harmonizálását igényli – csak egy hosszabb folyamat eredménye lehet. Kétségtelen azonban az is, hogy egyes jogterületeken már megkezdődött a magánjog és a közösségi jog egymáshoz közelítése, különösen az egyes közösségi jogszabályokhoz fűződő szankciórendszer alapján.⁴⁸ Emellett figyelembe kell venni azt is, hogy a kontinentális és az angolszász jogi szabályozás alapvetően eltérő jellege szintén jelentős akadályokat képez. A dologi jog szempontjából azonban ez csak egyes részterületeken jelenthet új szabályozási kötelezettséget, hiszen elsősorban a négy alapszabadság érvényesülése szempontjából releváns jogterületek kerülnek a középpontba.

Ettől el nem választható módon azonban a kötelmi jogi szabályozásban végrehajtandó jogegységesítés a dologi jog területére is kihat, hiszen mindkét jogi terület szempontjából egyaránt jelentőséggel bíró jogintézmények tekintetében a kötelmi jogi egységesítés új szabályok „becsempészését” eredményezi a klasszikus dologi jog területére is.

3. Dolog-fogalom a mai magyar jogban

Minthogy a dolog a tulajdonjog közvetett tárgya, ily módon közvetlen tárgyának (azaz annak az emberi magatartásnak, amelyet a tulajdonos az uralma alatt álló dologra kifejthet, illetve köteles kifejteni, valamint azoknak a magatartásoknak, amelyeket a tulajdonossal szemben mindenki más tanúsítani köteles) „elszenvedője”, nem kerülhető meg az ide illeszkedő, hatályos alkotmányjogi és polgári jogi vonatkozások bemutatása. Ezek nélkül in medias res jellegűvé válna a tanulmány, mely a műfajok keveredése mellett megnehezítené a konzekvens megállapítások megtételét, nem beszélve a büntetőjogi nómenklatúra laicizálódásának fokozott veszélyéről.

3.1. A TULAJDON ALKOTMÁNYJOGI VÉDELME

Az Alkotmány 13. § (1) bekezdése kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot. A (2) bekezdés szerint tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

A közérdek, a kivételesség és a kártalanítás alkotják azokat a sarokpontokat, amelyek mellett a tulajdon elvonása (mint állami közhatalmi beavatkozás) alkotmányos keretek között maradhat.

Ha érvényesül az értékgarancia, a közérdeknél szigorúbb „szükségesség” nem alkotmányos követelmény. A közérdek kritériumát az alapjog-korlátozás szükségessége, illetve elkerülhetetlensége vizsgálatánál eleve figyelembe kell venni. A klasszikus

⁴⁷ 26. 5. 1989. ABL. EG. Nr. C 158/400.

⁴⁸ TON HARTLIEF: Towards a European Private Law? A Review Essay. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 1994/2, 168.

kisajátítás közérdekűségének tartalmát adó közhasznúság vagy közcélúság – különösen az ingatlantulajdon tekintetében – megváltozik abban az értelemben, hogy a tulajdonkorlátozás vagy a tulajdonelvonás gyakran közvetlenül más magánszemélyek javára szól, következésképp csak a társadalmi problémák megoldása által szolgálja a „köz” javát.

A kivételesség előírása a kisajátítás lehetőségének további alkotmányos korlátozását jelenti annak érdekében, hogy a tulajdon közhatalmi eszközökkel való elvonására – közérdekből, teljes és feltétlen kártalanítás mellett is – csak akkor kerülhessen sor, ha az a közérdekű cél megvalósítása érdekében elkerülhetetlenül szükséges, ha a közérdekű cél más módon, mint a tulajdonjog sérelmével nem valósítható meg.

A kártalanítási kötelezettség egyik eleme az azonnaliság. A szabályozás alkotmányos szintjén az azonnali kártalanítás azonban nem jelenthet alkotmányosan meghatározható pontos teljesítési határidőt vagy határnapot. Az egyenlő jogi védelemmel összhangban viszont a kisajátítást kérő birtokba helyezésének és a kisajátított kártalanításának az egyidejűségét feltétlenül meg kell követelni. Az alkotmányos elvként is megfogalmazott azonnali kártalanítás azt jelenti, hogy a kártalanítási összeg a közigazgatási határozat jogerőre emelkedését követő naptól nyomban esedékes, és ettől az időponttól jár a kamat is.⁴⁹ Ha a közigazgatási szerv határozatát – kivételesen – azonnal végrehajthatóvá nyilvánítja, ezt alkotmányosan csak úgy teheti meg, ha ezzel együtt rendelkezik a kártalanítás azonnali, egyidejű teljesítéséről.⁵⁰ Az azonnaliság az AB értelmezésében – ebben az összefüggésben – egyidejűséget jelent.⁵¹

A tulajdonhoz való alapjog lényeges tartalma nem azonos a polgári jogi szabályozásban és dogmatikában körvonalazott tulajdonjoggal. „A szükséges és arányos korlátozásnak, illetve a tulajdonjog lényeges tartalmának ugyanis nincs polgári jogi megfelelője.”⁵² Az alkotmányjogi megközelítés eltérő elemei az alapjogi jelleg hangsúlyozása (vagyis a közhatalmat korlátozó jelleg előtérbe helyezése), a funkcionalitás figyelembevétele és a szociális kötöttség (fokozott korlátozhatóság) elismerése. A tulajdonhoz való alkotmányos alapjognak három vonatkozása van. Egyrészt garanciálnia kell a tulajdonosi jogállást, vagyis azt, hogy az alapjog alanya egyáltalán tulajdonossá válhasson. A tulajdonosi jogállás ugyanis a jogképességnek a tulajdonszerzéssel összefüggő egyik vonatkozása, melynek korlátozása kizárt, eltekintve a tulajdoni tárgyban rejlő, és nem a személyre vonatkozó sajátosságokból (robbanószer, gépjármű, fegyver) adódó korlátoztól. A tulajdonhoz való alapjog másrészt garantálja a megszerzett (polgári jogi) tulajdonjog védelmét az elvonás ellen. Harmadrészt az alapjog garanciát nyújt a tulajdonjog korlátozása ellen is alkotmányjogi keretek között (a korlátozás alkotmányos, ha valamely másik alapjog, alkotmányos érték vagy cél megvalósítása érdekében elkerülhetetlenül szükséges és az elérni kívánt célhoz képest arányos).

A tulajdonjog alkotmányjogi és funkcionális értelemben a személyes autonómiát közvetlenül, illetve közvetetten biztosító alapvető jog. A személyes autonómiát közvetlenül

⁴⁹ KK 8. szám.

⁵⁰ 58/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991, 288, 291.

⁵¹ DRINÓCZI TÍMEA: A tulajdon alkotmányos védelme az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Napi Jogász*, 2002/3, 10–12.

⁵² 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 379.

a tulajdoni tárgy, a tulajdon állaga, mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapja garantálja, közvetetten pedig a tulajdon szerepét – annak helyettesíthetősége miatt – átvevő vagyoni jogok, illetve közjogi alapú jogosítványok alapozzák meg. E meghatározás a tulajdon funkciójának figyelembevételére és következetes alkalmazására épül, amelynek lényege: az alkotmányos védelemnek úgy kell követnie a tulajdon társadalmi szerepének változását, hogy közben ugyanezt a védelmi feladatot elláthassa. A személyes autonómia e tekintetben figyelembe vehető egyik legfontosabb összetevője a vagyonzbiztonság.⁵³

A tulajdonjog funkcionális szemléletére jellemző példa az AB gyakorlatából: „A bér-lő számára a bérlakás lényegében ugyanazt a funkciót látja el, mint a lakástulajdon; s ennek megfelelően a bérlőnek a bérlet biztos és tartós fennállásához fűződő érdeke adott esetben alkotmányos tulajdonvédelemben részesülő vagyoni jognak minősülhet.”⁵⁴

A tulajdoni formák egyenjogúsága és egyenlő védelme a piacgazdaság elvével összefüggésben jelenik meg. Ez a rendelkezés azonban nem tekinthető a tulajdoni formák olyan felsorolásának, amelyekbe való besorolhatóság az alkotmányos védelem feltétele. Az Alkotmány nem a tulajdoni formák között különböztet, hanem a tulajdon bármely formájára nézve diszkriminációtilalmat fogalmaz meg. Ebből azonban nem következik, hogy a különböző tulajdoni formába tartozó tulajdonok vonatkozásában az egyes jogviszonyok eltérő szabályozása tilos lenne.

Az Alkotmány szerinti tulajdonvédelem köre nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványai-val, sem pedig negatív és abszolút jogként való meghatározásával. Az alkotmányos tulajdonvédelem körébe tartoznak: (i) a törvény által kifejezetten tulajdonjognak minősített jogosultságok, (ii) azok a vagyoni értékű jogosultságok, amelyek a korábban fennállott tulajdonjogból a magánjog szabályai szerint levezethetők (akár visszerthes, akár ingyenes ügyletből származnak) és (iii) a jogosult értéktermelő tevékenységével szerzett (közjogi eredetű) jogosultságok.⁵⁵

A tulajdonvédelem tárgya egyrészt a polgári jogi értelemben vett tulajdon, mégpedig függetlenül a tulajdon tárgyától. A tulajdoni tárgy a tulajdonkorlátozás mértékének megállapításánál jöhet figyelembe. Erre szolgáltatt példát az AB földtulajdonra vonatkozó gyakorlata. „Az AB [e körben] figyelembe vette, hogy a földtulajdon sajátos természeti és vagyoni jellemzői: nevezetesen a föld véges jószág volta, nélkülözhetetlensége, megújuló képessége, különleges kockázatérzékenysége és alacsony nyereséghezama a földtulajdon különös szociális kötöttségét testesítik meg. Ezek a körülmények indokolhatják a tulajdonosi jogokkal szemben a közérdek érvényesítését. Az AB már korábban⁵⁶ is kimondta, hogy sajátosságai folytán a földtulajdonnak más tulajdoni tárgyaktól eltérő jogi kezelése adott vonatkozásban indokolt. [...] Mivel a termőföld véges jószág, a rá vonatkozó tulajdon szociális kötöttségei szükségképpen kapcsolódnak az állaghoz, a területi kiterjedtséghez és az értékhez.

⁵³ DRINÓCZI TÍMEA: Az Alkotmány magántulajdonra vonatkozó rendelkezésének és 13. §-ának értelmezése. *Magyar Jog*, 2004/10, 607–608.

⁵⁴ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 385.

⁵⁵ HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA (szerk.): *Emberi jogok*. Budapest: Osiris Kiadó, 2003, 651.

⁵⁶ 16/1991. (IV. 20.) AB határozat, ABH 1991, 58, 62.; 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 381.

A termőföld piaca és megfelelő ára a hosszú időszakon keresztül mesterségesen visszatartott ingatlanforgalom miatt még nem alakulhatott ki. [...] A földbirtok-politika meghatározása éppen úgy, mint a lakáspolitikáé vagy általában a gazdaságpolitikáé, az Országgyűlésre és a Kormányra tartozik. Az alapjogsértés esetén kívül az AB e tekintetben csak akkor léphet közbe, ha ez a földbirtok-politika »fogalmilag és nyilvánvalóan kizárná a piacgazdaság létét«,⁵⁷ vagy ha tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indok nélkül korlátoz egyéb jogot. A vizsgált esetben a földtulajdonszerzés korlátozása olyan állami beavatkozásnak minősül, amelyet éppen a piaci viszonyokra való áttérés indokol. [...] Az átmeneti birtokmaximálást ezért az AB alkotmányossági szempontból nem kifogásolta. Mivel azonban a jelzett átmeneti birtokmaximálás csakis addig alkotmányos, amíg ésszerű indokai fennállnak, az AB a határozat rendelkező részében elvi éllel nyilvánította ki a korlátozás átmeneti jellegét, vagyis az ésszerű indokok fennállásához kötöttségét. [...] A külföldi földárakat és tőkeerőt tekintve a külföldiekkel szemben szigorúbb védelem tárgyilagos megítélés szerint ésszerűen indokolt. Mivel itt a termőföld és védett természeti terület vonatkozásában a szerzőképességet szinte teljesen megvonja a törvény, felmerül az a kérdés, hogy az ésszerűség összhangban van-e azzal az alkotmánybírói gyakorlattal, amely ilyenkor pontos határidőt követel meg. Erre a kérdésre az AB azt válaszolja, hogy a szinte teljes kizárás ésszerű indokoltsága megszűnésének ideje előre nem határozható meg pontosan. Mindezek alapján az AB megállapíthatta, hogy a külföldiek – átmeneti – kizárása a termőföld és védett természeti terület tulajdonjogának megszerzéséből, tárgyilagos mérlegelés szerinti ésszerű indoka miatt nem alkotmányellenes. Az AB megállapította, hogy belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet kizárása a termőföldre vonatkozó tulajdonjogszerzésből a szerzési tilalmak kijátszásának megelőzését szolgálja. A jogi személyen és jogi személyiség nélküli más szervezeten keresztül ugyanis a belföldi magánszemély a birtokmaximumot, a külföldi magánszemély és jogi személy pedig a szerzési tilalmat tudná megkerülni.⁵⁸

Tulajdonvédelmet élveznek a tulajdon önállósult részjogosítványai, sőt a dologi jellegű vagyoni jogok is. Ezen túlmenően egyes kötelmi jogi és a társasági jogi eredetű jogosultságok is a 13. § alkalmazási körébe sorolhatók.

„Az alkotmányos tulajdonvédelem a polgári jogi értelemben vett tulajdonvédelemen túlterjeszkedve biztosítja azt, hogy a tulajdonhoz való jog alanyai az életviszonyokat és gazdasági kapcsolatokat alakító gazdasági döntéseket önállóan és szabadon hozzák meg. Ez magyarázza, hogy az alkotmányos tulajdonvédelem nemcsak a polgári jogilag a tulajdon közvetett tárgyának minősülő dolgokra terjed ki, hanem az egyéb dologi jellegű vagyoni jogokra és egyes nem dologi jellegű vagyoni jogosultságokra is. A cselekvési autonómiára hivatkozva részesítette védelemben az AB – egyebek mellett – a helyi önkormányzatok, az egyházak, a köztisztviselők vagyonát. Az alkotmányos tulajdonvédelem addig terjedhet, amíg a védeni kívánt jogosultságok a tulajdon személyes autonómiát biztosító feladatát látják el.⁵⁹”

⁵⁷ 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 117, 119.

⁵⁸ 35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197, 200–203.

⁵⁹ 10/2001. (IV. 12.) AB határozat, ABH 2001, 123, 137.

Az alkotmányos tulajdonvédelem – a tulajdon funkcionális megközelítéséből adódóan – kiterjed a közjogi eredetű jogosítványok közé tartozó társadalombiztosítási jogosultságokra, továbbá a valamely tevékenység végzésére vonatkozó hatósági jellegű engedély alapján fennálló jogosítványokra is.⁶⁰

Annak ellenére, hogy a vagyon fogalmilag a jogszerűséghez tartozó jogosultságok és kötelezettségek összessége (vagyis nem konkrét jogosítvány), az alkotmányjogi tulajdonvédelem – az alkotmányos közteher-megállapítás eseteit kivéve – alkalmazható a vagyont érintő közhatalmi korlátozásokkal szemben is.⁶¹

3.2. A TULAJDON POLGÁRI JOGI VÉDELME

Amint arra fentebb utaltam, lényegi eltérés van az alkotmányjogi és a polgári jogi tulajdon között. Az utóbbi tartalmát alkotó jogok (i) a birtokláshoz és a birtokvédelemhez való jog [Ptk. 98. § és 180–192. §], (ii) a használat és a hasznok szedésének joga [Ptk. 99. §], (iii) a rendelkezési jog [Ptk. 112. §] és (iv) a tulajdon védelméhez való jog [Ptk. 115–116. §]. A tulajdonos kötelezettségei közé az alábbiak tartoznak: (i) viselnie kell a dologgal járó terheket,⁶² (ii) viselnie kell a dologban bekövetkezett olyan kárt, amelynek megtérítésére más nem lehet kötelezni [Ptk. 99. §], (iii) szükséghelyzet esetén tűrni köteles, hogy dolgát a szükséghelyzet megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják, abban kárt okozzanak [Ptk. 117. §], továbbá (iv) tűrni köteles, hogy az erre feljogosított szervek szakfeladataik ellátása érdekében az ingatlant igénybe vegyék [Ptk. 108. §].

Termőföld esetén speciális jogosultságai és kötelezettségei is vannak a tulajdonosnak: megilleti a vadászati jog a Vtv.⁶³ 3. §-a alapján, illetve vadkár-elhárítási és vadkárviselési kötelezettség terheli a Vtv. 78–79. §-a, valamint a Ptk. 340–341. §-ai és 351. § (2) bekezdése alapján.

A tulajdonjog közvetett tárgyának (ti. a dolognak) definiálásában a magyar magánjogi kodifikáció a német mintát követte; az Mtj.⁶⁴ 433. §-a szerint: „Dolog minden testi tárgy.” Szladits Károly is azon a véleményen volt, hogy: „Dolog tehát szigorú jogi értelemben véve csak az, ami testi léttel bír.”⁶⁵ Tóth Lajos ezt a meghatározást még kiegészítette: „Dolog alatt értjük mindazt, ami rajtunk kívül létezik, testi léttel bír, külön egyseget képez és jogtárgy lehet.”⁶⁶ A Ptk. – az Mtj.-vel ellentétben – nem tesz különbséget testi és testetlen dolgok között, sőt nem is határozza meg a dolog fogalmát. A Ptk. 94. § (1) bekezdése utal a dolog fogalmára, amely alapján a *tulajdonjog tárgya minden birtokba vehető dolog lehet*. A megfogalmazás szempontjából a dolog legfontosabb ismérve

⁶⁰ Vö. CHRONOWSKI NÓRA–RÓZSÁS ESZTER: *Alkotmányjog és közigazgatási jog*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2007, 112–113.; 43/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 188–202.; 40/1997. (VII. 1.) AB határozat, ABH 1997, 282–291.

⁶¹ HALMAI–TÓTH i. m. 657.

⁶² Vö. LENKOVICS BARNABÁS: *Magyar polgári jog. Dologi jog*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2001, 99.

⁶³ A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény.

⁶⁴ Az 1928. évi Magánjogi törvényjavaslat.

⁶⁵ SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog. V. kötet. Dologi jog*. Pécs: Ponte Press Kiadó (Reprint kiadás), 2007, 8.

⁶⁶ TÓTH LAJOS: *Magyar magánjog. Dologi jog*. Debrecen: Városi Nyomda, 1930, 221.

annak birtokba vehetősége, vagyis az a fizikai tulajdonsága, hogy emberi uralom alá hajtható, illetve emberi hatalom alatt tartható. A Ptk. e rendelkezése alapján közvetetten megállapítható, hogy dolog csak testi tárgy lehet. A birtokba vehetőség azonban nem csak a dolog emberi uralom alá hajtásának fizikai lehetőségét jelenti, hanem kifejezi ugyanennek a jogi megengedettségét is, tehát azt, hogy a dolog forgalomképes, illetve annak birtokba vételét jogszabály nem tiltja. E jellegzetesen magyar megfogalmazáson azt lehet érezni, hogy a fejlett jogrendszerekben tapasztalható nézetkülönbségek miatt nem kívántak átlépni egy olyan küszöböt, amely a BGB megoldásától való elrugaszkodást jelentett volna.⁶⁷ A miniszteri indokolás ezt azért tartotta helyesnek, mert „[az] összefoglaló kategorizálás [...] a fejezet tartalmát tankönyvszerűvé tette volna [...]. A különböző csoportosítások egyike-másika különben is olyan absztrakció eredménye, amelynek legjobb esetben csak elméleti [...] értéke van.”⁶⁸ Hogy megtudjuk, a Ptk. szövegezője miért csak azokat a fogalmakat használja, amelyek végül a magyar polgári jog legstabilabb részei közé tartozó, mai napig szinte szó szerint változatlan törvényi szabályai lettek, érdemes továbbolvasni a Ptk. Indokolását. Eszerint a törvényhozó „[...] a közérthetőség céljából a látható, érzékelhető valóságból indult ki [...]”. A törvénykönyvek többsége a tulajdonjog tárgyai körében a dolgok után a jogokat is említi. A javaslat ezt a megoldást azért mellőzi, mert jogok esetén voltaképpen kötelmi követelésről vagy a tulajdonjog önállósult részjogosítványáról van szó [...]. A javaslat [...] nem tartalmazza a dolog fogalmi meghatározását, ez alatt ugyanis az általános és jogi gondolkodás ugyanazt érti. Ezért a jogi fogalom hiánya a gyakorlatban nem okozhat nehézséget.”⁶⁹

A magyar bírói gyakorlat ugyanakkor szembesült azzal, hogy nem is olyan egyszerű alkalmazni a Ptk. eredeti koncepcióját a gyakorlatban. Hogy ez mennyire így van, arra csak egy példa, miszerint az LB-nek kellett kimondania, hogy a pénz és a takarékbetétkönyv ingó dolognak minősül.⁷⁰ Egyesek számára az üzletlen végzett átalakítás „értéke” is forgalomképes dolognak minősül, és ezért azt gazdasági társaságba kívánták apportálni, de az LB nem tekintette ezt jogilag lehetségesnek.⁷¹ Kolosváry Bálint pedig úgy vélte, hogy a jogi terminus technicus, mivel a dologi jogok tárgyát érti dolog alatt, a köznapinál sokkal szűkebb értelemben használandó.⁷² Napjainkból kiemelendő Lábady Tamás megközelítése, aki a dolog fizikai elhatárolhatóságát, térbeli létezését, és ezzel összefüggésben annak birtokba vehetőségét emeli ki esszenciális elemként, és a Ptk. 94. § (2) bekezdésében található „törvényi fikció” alapján szerinte azok az energiák és természeti erők kezelendők dologként, amelyek „kisugárzásuktól felhasználásukig” emberi uralom alatt tarthatóak; továbbá az értékpapírok a jogosultságot úgy

⁶⁷ SERÁK ISTVÁN: Átkelők a dolog-fogalom határain. *Iustum Aequum Salutare*, 2007/4, 215.

⁶⁸ *A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvényjavaslatának miniszteri indokolása, továbbá a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi II. számú törvényerejű rendelet.* Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1963, 114. (a továbbiakban: Ptk. Indokolás)

⁶⁹ Uo. 115.

⁷⁰ BH 1985, 266.

⁷¹ BH 1995, 590.

⁷² KOLOSVÁRY BÁLINT: A dologi jog általános tanai. In SZLADITS KÁROLY (szerk.): *A magyar magánjog. V. kötet. Dologi jog.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1942, 6.

foglalják magukban, hogy nélkülük a jogot sem bizonyítani, sem érvényesíteni nem lehet, tehát így a jog „dologgá válik”. A dolog-fogalom bármilyen egyéb kitágítását azért tartja szükségtelennek, mert a különféle jogokra és kötelezettségekre a jogrendszer tartalmaz már szabályokat.⁷³ Ezzel szemben Bíró György rámutat, hogy a Ptk. 94. § (2) bekezdésben alkalmazott fogalomkiterjesztés nem differenciál az egyes értékpapírok között, és ennek az lesz az eredménye, hogy a jelenlegi törvényi fogalom alá csak a bemutatóra szóló értékpapírok vonhatóak.⁷⁴ Menyhárd Attila is azon az állásponton van, hogy nem szükséges és nem indokolt a jelenlegi törvényi szabályozáshoz képest a fogalom kiterjesztése, inkább a különböző részterületek sajátosságait figyelembe véve, más szabályokhoz kell rendelni őket, speciális esetként. Bár ő azért azt elismeri, hogy „[...] a dolog-fogalom [...] kiterjesztése, fellazítása mellett szólhat az, hogy bizonyos jogokat, fizikailag meg nem testesülő javakat a jogalkotás, illetőleg a jogalkalmazás dolog módjára kezel.”⁷⁵

Itt ismét Kolosváryt kell megemlítenünk, aki az ABGB meghatározását azért tartja elhibázottnak, mert szerinte ez alapján az érzékeink alá eső, embertől különböző olyan „valamiket” is (például zene) „testi dologként” kezel, amelyeket képtelenség így felfogni.⁷⁶ Az idézett törvényhely valóban egy túlzottan tágnak tűnő megfogalmazással él, ugyanakkor ezzel eléri azt, hogy a fogalmi meghatározás nagyon hosszú időre nézve megfelelő legyen. A példátartat bővítendő: az elektromos áram is – amelyre természetesen a törvényszerkesztők nem gondolhattak – embertől különböző, érzékeink alá esik, hasznunkra szolgál, és az újabb kódexek már nevesítenek is hasonló jogtárgyakat dologként.

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója fontosnak tartja, hogy „kellően absztrahált jogi fogalmakkal dolgozzon”,⁷⁷ amelyek ugyanakkor eléggé rugalmasak is a bírói jogalkalmazás számára. Az egyik legfontosabb kérdés, hogy a dolog fogalmának és csoportosításának feltétlenül helybenhagyónak és taxatívnak kell-e lennie? A dolog-fogalom történeti kialakulását szemlélve erre nemleges választ kell adnunk, ugyanis rögtön a „dolog módjára hasznosítható természeti erők” kapcsán már régóta túlléptünk a klasszikus terminusokon. Menyhárd hívja fel a figyelmet, hogy „[...] a büntetőjogi jogalkalmazásban felmerülő igények polgári jogra gyakorolt hatása éppen a dolog fogalmának a változásával kapcsolatban érhető tetten.”⁷⁸ A Ptk. koncepció kezelni kívánja azt az ellentmondó helyzetet, hogy az állami tulajdonjog kizárólagos tárgyai között szerepelnek nem testi tárgyak is (különösen ilyen a frekvencia), jóllehet mindössze azzal, hogy ha a dolog-fogalom nem nyer kibővítést, akkor mindent kivesz az állami monopólium alól, amely a jelenlegi definíció szerint nem minősül dolognak.⁷⁹

⁷³ LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs: Dialóg-Campus Kiadó, 2002, 288.

⁷⁴ BÍRÓ GYÖRGY: Átruházó szerződések. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/2, 20.

⁷⁵ MENYHÁRD ATTILA: Észrevételek és javaslatok az új Polgári Törvénykönyv dologi jogi koncepciójának kiegészítéséhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2002/5–6, 8–9.

⁷⁶ KOLOSVÁRY I. M. 7.

⁷⁷ *Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója*. Magyar Közlöny, 2002/15, 5. (a továbbiakban: Ptk. koncepció)

⁷⁸ MENYHÁRD I. M. 9.

⁷⁹ Ptk. koncepció 86.

Fontosnak tartom, hogy a dolog-osztályozás körében kitérjek a dolgok természeti tulajdonság, valamint forgalomképesség szerinti megkülönböztetésére, mivel ez fundamentumát képezi a dolog-fogalomnak, mellyel a büntetőjog-tudomány is operál.

Az ingó–ingatlan felosztás mibenlétéről Kolosváry egyenesen úgy nyilatkozik, hogy a dologi jogok szempontjából olyan nagy az eltérés a két dolog-típus között, hogy „két külön intézmény-világra” osztják a dologi jogi szabályokat.⁸⁰ A Ptk. használja e fogalmakat, de nem ad meghatározást. Menyhárd de lege ferenda javasolja – az ingók és ingatlanok eltérő szabályozási igényére figyelemmel – az ingatlan fogalmának Ptk.-beli meghatározását.⁸¹ Bár nem a magánjogi kódexünk, de jelenleg is megteszi ezt az Inyvtv. I. fejezete, differenciálva földrészt [11. §], egyéb önálló ingatlan [12. §] és külön ingatlan⁸² [13. §] között.

Felmerül a kérdés: a jogok e felosztás alapján hova sorolhatóak? Leegyszerűsítő túlzás lenne azt válaszolni, hogy az ingók közé. Grosschmid Béni úgy látja, hogy „[...] a jogosítvány magában véve sem nem ingó, sem nem ingatlan. Hanem [...] ide vagy oda hajló. Amiről szó lehet, legfeljebb, hogy a törvény generális értelmező szabályt állít fel [...]”.⁸³ Eörsi Gyula pedig – amikor a javak különféle halmazállapotait az átruházással kapcsolatban taglalja – úgy fogalmaz, hogy „[a] jog értékpapírba foglalása a jogot az ingók halmazállapotával ruházza fel anélkül, hogy e közben spirituális voltából folyó mobilitását teljesen elvesztené [...]”. Petrik Ferenc a Ptk. kommentárjában a vállalatok, és vállalati részesedés átruházhatósága kapcsán határozottan kiáll amellett, hogy „[...] a vállalat (»üzlet«, »intézmény«) »eladása« vagy »átruházása« jogi szimplifikáció [...]. Helyesen tehát a vállalat [...] nem lehet tulajdonviszony tárgya. Ez azonban nem érinti azt, hogy a vállalat feletti jogosultságot megtestesítő értékpapír (részvény), illetőleg forgalomképes üzletrész már lehet.”⁸⁴

A jog tulajdonjogával kapcsolatban jelentkező dilemma, hogy az immateriális szférában hogyan valósulnak meg a klasszikus részjogosítványok? A hasznosítás, a védelem és a rendelkezés joga pusztán néhány technikára redukálódik (bankkártya, jogosultságot megtestesítő okiratok), amelyek hitelt érdemlően tudják igazolni az immateriális jószágon fennálló tulajdonjogot. Grosschmid pedig a zálogjog bejegyzése kapcsán mondja azt, hogy „a jogosítvány matériálját nemcsak élvezem tényleg (birtok), de bizonyos fokig [...] petitórius védeszközöm [...] is van. A bejegyzés csak arra való, hogy még többet élvezhessek belőle (zálogba is adhassam az ingatlant; szolgalmat nagyobb biztonsággal constituálhassak rajta), illetőleg, hogy el ne vehessék a jogot a fejem fölött [...], ugyanez áll a dologi várományról is.”⁸⁵ A rendelkezés joga klasszikusan a tulajdonjog egyik legerősebb részjogosítványa. A rendelkezés jogát Kolosváry úgy definiálja, mint „[az a jog] hogy a tulajdonos tulajdonjogát élők közötti és

⁸⁰ KOLOSVÁRY i. m. 15.

⁸¹ MENYHÁRD i. m. 14.

⁸² VASS JÁNOS (szerk.): *Agrárjog. Kari jegyzet*. Budapest: Books in Print Kiadó, 2001, 85.

⁸³ GROSSCHMID BÉNI: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1932, 480.

⁸⁴ PETRIK FERENC: A tulajdonjog. In GELLÉRT GYÖRGY (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Budapest: KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, 2004, 321.

⁸⁵ GROSSCHMID i. m. 189.

halál esetére szóló jogügyletek közvetítésével elidegenítheti, azaz másra átruházhatja; tulajdona tárgyán harmadik személyek javára idegen dologbeli jogot alapíthat; a tulajdon tárgyát mássá átalakíthatja, sőt azt meg is semmisítheti. Utóbbi ugyan a tulajdonjog megsemmisülését is maga után vonja, de mégis a szabad rendelkezés következménye.⁸⁶ A magyar irodalomban Villányi László véleménye szerint a követelés egyoldalú másra ruházásának lényegi eleme a hitelező rendelkezési hatalma.⁸⁷ Ezzel kapcsolatban fel lehet tenni a kérdést: a rendelkezési jog és a tulajdonjog mindkét irányban feltételezi-e a másikat? Ha valami fölött rendelkezhetem, az azt jelenti-e, hogy tulajdonjogom van rajta? Ez olyan elméleti kérdés, amelyet pontosan a tulajdonjog magyar jogrendszerbeli fogalma miatt nem lehet helyeslően megválaszolni. Jelenleg tehát jogilag az a helyzet, hogy mindennel, ami fölött tulajdonjogom van, azzal rendelkezhetek, de nem minden fölött van tulajdonjogom, amivel jogilag tudok rendelkezni. Bíró véleménye az, hogy a Ptk. „[...] az átruházás tárgyalásakor a dolog fogalmát használva [...] kirekeszt olyan egyéb »közvetett tárgyakat«, amelyek bár szigorú megítélés szerint valóban nem esnek a dolog fogalma alá, ennek ellenére a gazdasági élet velük kapcsolatban [...] a tárgyi hatály tágítását követelné meg.”⁸⁸

A polgári jog másik lényeges felosztása a forgalomképességhez kapcsolódik. A forgalomképességet – leginkább a vagyoni jogok szempontjából – az LB is igyekezett meghatározni, eseti jelleggel.⁸⁹ Erre azért van szükség, mert a Ptk. 94. §-a szerint tulajdonjog csak birtokba vehető testi tárgyra, pénzre, értékpapírra, és dolog módjára hasznosítható természeti erőforrásra terjed ki. A forgalomképtelenséggel kapcsolatban az állami tulajdon kizárólagos tárgyaira utalok, ugyanis a Ptk. csak ezen a helyen említi a forgalomképtelenség kategóriáját. Ebben a körben a Ptk. csak a legfontosabb javakat emeli ki, és utaló szabállyal felhívja a figyelmet, hogy más törvények is meghatározhatnak forgalomképtelen javakat, de emellett általános elvként mondja ki, hogy a forgalomképtelen dolgok elidegenítése semmis. Ezt a kategóriát az irodalom úgy értelmezi, hogy bizonyos javak meghatározott tulajdoni formában való megtartásának jogpolitikai célját szolgálja.⁹⁰ Ezzel kapcsolatban ki lehet jelenteni, hogy a forgalomképtelenség és az elidegenítéshez fűződő semmisség ekvivalens kategóriák.

Ez idő szerint jogunk – a Ptk. XIV. fejezetében írtakon túl – az alábbi forgalomképtelen javakat ismeri: a közszolgálati médiaszolgáltatók részvénye [2010. évi CLXXXV. törvény 98. § (3) bekezdés]; a védelmi és közjóléti elsődleges rendeltetésű erdő, illetve a gazdasági elsődleges rendeltetésű természetes erdő, természetyszerű erdő és származék erdő természetességi állapotú, 5 hektárnál nagyobb, természetben összefüggő erdő [2009. évi XXXVII. törvény 8. § (1)–(2) bekezdés]; a hitelintézet különleges vétőjogot biztosító részvénye [2008. évi CIV. törvény 15. § (3) bekezdés]; az MNV Zrt. részvénye [2007. évi CVI. törvény 18. § (1) bekezdés]; a mezőgazdasági vagyoni értékű jog megállapítására külön jogszabály szerint jogosult hatóság által ide-

⁸⁶ KOLOSVÁRY i. m. 105.

⁸⁷ VILLÁNYI LÁSZLÓ: A kötelem alanyai. In SZLADITS KÁROLY (szerk.): *A magyar magánjog. III. kötet. Kötelmi jog, Általános rész.* Budapest: Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1941, 133.

⁸⁸ BÍRÓ i. m. 18.

⁸⁹ Ld. BH 1990. 476., BH 1992. 39., BH 2004. 512.

⁹⁰ PETRIK i. m. 632.

iglensesen megállapított mezőgazdasági vagyoni értékű jog [2007. évi XVII. törvény 75. § (4) bekezdés]; a dolgozói részvény [Gt. 191. § (4) bekezdés]; az MFB Zrt. részvényei [2001. évi XX. törvény 1. § (2) bekezdés]; a barlangok [1996. évi LIII. törvény 68. § (1) bekezdés]; az állami tulajdonban lévő természetvédelmi szempontból védett, fokozottan védett, illetve védelemre tervezett területeken lévő vizek [1995. évi LVII. törvény 6. § (5) bekezdés]; a kisebbségi önkormányzatok működését biztosító ingatlan vagyონrész, továbbá minden más olyan vagyónrész, amelyet törvény vagy a kisebbségi önkormányzat a szervezetét és működését meghatározó határozatában annak nyilvánít [1993. évi LXXVII. törvény 59/A. § (3) bekezdés és 60/A. § (4) bekezdés a) pont]; az ÁKK Rt. Részvényei [1992. évi XXXVIII. törvény 18/F. § (1) bekezdés]; az önkormányzati tulajdonba kerülő vizek és közcélú vízi-létesítmények, illetve az önkormányzatok és intézményeik, illetve közüzemeik, valamint jogelődjeik, továbbá a nem központi állami szervek működésével kapcsolatban keletkezett, rendeltetészerűen azok irattáraiba tartozó levéltári anyag [1991. évi XXXIII. törvény 18. § (1) bekezdés és 23. § (2) bekezdése]; az önkormányzati törzsvagyon körébe tartozó helyi közutak és műtárgyaik, a terek, a parkok, a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló, közúti járművel történő várakozási (parkolási) közszolgáltatást ellátó gazdasági társaságban fennálló részesedés – a fővárost leszámítva –, és minden más ingatlan és ingó dolog, amelyet a helyi önkormányzat forgalomképtelennek nyilvánít [1990. LXV. törvény 79. § (2) bekezdés a) pont]; az elővásárlási jog [Ptk. 373. § (4) bekezdés és Gt. 125. § (1) bekezdés]; (i) a forgalomból bevont valódi érme, illetve (ii) olyan, törvényes fizetőeszköznek minősülő, valódi forintérme, amely nehezen felismerhető, vagy sérült volta miatt érme-visszaforgatásra nem alkalmas, továbbá (iii) olyan, törvényes fizetőeszköznek minősülő valódi külföldi érme, amely a kibocsátó forgalomképességre vonatkozó rendelkezései alapján érme-visszaforgatásra nem alkalmas [3/2009. (I. 23.) MNB rendelet 2. § 7. pont]; (i) a forgalomból bevont valódi bankjegy, illetve (ii) olyan, törvényes fizetőeszköznek minősülő valódi forintbankjegy, amely a válogatási kritériumok alapján bankjegy-visszaforgatásra nem alkalmas, (iii) olyan, törvényes fizetőeszköznek minősülő, valódi eurobankjegy, amely az EKB által – a hitelintézetek és a készpénzkezeléssel hivatászerűen foglalkozó más szervezetek számára a hamisítványok felismerésére és a valódi bankjegyek forgalomképesség szerinti válogatására vonatkozó feltételrendszeren – meghatározott minimum követelmények alapján bankjegy-visszaforgatásra nem alkalmas, továbbá (iv) olyan, törvényes fizetőeszköznek minősülő, valódi egyéb külföldi bankjegy, amely a kibocsátó forgalomképességre vonatkozó rendelkezései alapján bankjegy-visszaforgatásra nem alkalmas [2/2009. (I. 23.) MNB rendelet 2. § 12. pont]; a kötvény és a vagyonjegy, ha az átruházás korlátozásba ütközik [285/2001. (XII. 26.) Korm. r. 5. § (2) bekezdés és 94/1988. (XII. 22.) MT r. 7. § (2) bekezdés].

III. A dolog a büntetőjogban

1. Az „áldolgok” kriminál analízise

A büntető jogalkalmazás területén több olyan fogalom használatos, melyek nagyban hasonlítanak a dologéhoz (időnként némi átfedés is tapasztalható), azonban a jogtudományban bevett, ám a gyakorlatban nemritkán a feledés homályába vesztett ismérvek

alapján jól körvonalazhatók. Ilyen ún. (általam a továbbiakban összefoglaló névvel illetve „áldolgok”: a javak, a vagyon, az áruk, a termékek és a jelek. Ezek a (kardinális) büntető jogszabályainkban újra és újra visszatérnek, sőt előfordul, hogy egymással rész-, illetve komplementer halmazt alkotnak.

Javakról elsőként a Btk. Általános Részében, a büntethetőséget kizáró okok között, a jogos védelem [29–29/A. §] és a végszükség [30. §] szabályainál olvashatunk. Közös bennük, hogy a jogtalan támadás és a végszükségi helyzetben cselekvő magatartása egyaránt kötődhet javakhoz is; ellenben míg az előbbi a javak ellen, az utóbbi a javak mentésére, illetve védelmére irányul. A javak magukban foglalják a vagyoni jogokat és az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyakat is. A javak kapcsán a büntetőjog nem csupán a szűken vett tulajdonosi jogokat védelmezi, hanem a birtokot is.⁹¹ Nem vehető azonban igénybe jogos védelem kötelmi jogok érdekében; így ha az adós nem hajlandó tartozását megfizetni, jogos védelemre hivatkozva nem lehet erre erőszakkal kényszeríteni, ugyanis ez már kétségkívül a Btk. 273. § (1) bekezdése szerinti önbíráskodás büntettének minősül. Természetesen a javak körébe ingók és ingatlanok is besorolhatók. Ennek helytállóságáról – álláspontom szerint – nem marad kétség, különösen akkor, ha a megelőző jogos védelemre [29/A. §] gondolunk, amikor nem a védekezőnek kell viselnie a jogos védelem 2009. augusztus 8. napjáig hatályos szabályai szerint nem, vagy csak aránytalan nehézségek árán védelmezhető javak – például a tulajdonos szokásos tartózkodási helyétől távol lévő ingatlan – elleni jogtalan támadás eshetőségének a kockázatát. Állításom azon részét pedig, hogy a javak alatt ingóságot is érteni kell, az támasztja alá, hogy adott esetben az elemi erők (árvíz, tűzvész, földrengés) által előidézett veszélyhelyzetből leggyakrabban a könnyen mozdítható, legfeljebb néhány személy elkövetőkénti fellépését igénylő tárgyakat mentik.

A Btk. Különös Részében a háborús bűncselekmények [XI. Fejezet II. Cím], a rendészeti bűncselekmények [XV. Fejezet II. Cím], a közbiztonság elleni bűncselekmények [XVI. Fejezet I. Cím], a gazdálkodási kötelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények [XVII. Fejezet I. Cím], valamint a vagyon elleni bűncselekmények [XVIII. Fejezet] körében találkozunk javakkal.

A javak kategóriáján belül a törvény két osztályt különít el. Az egyik az *anyagi javaké*, mely a terrorcselekmény [261. §] és a pénzmosás [303. §], törvényi tényállásaiban, továbbá a rendőri biztonsági intézkedésnél [Rtv.⁹² 37. §] jelenik meg. Figyelemmel arra, hogy az anyagi javak megjelölés a – már bemutatott – javakhoz képest semmiféle specialitással nem bír, indokolatlanul képez a jogalkotó új csoportot. Az egységes, következetes és racionális fogalomhasználat, mint követelmény érvényre juttatása – még ha a gyakorlat helyén is kezeli a(z anyagi) javakat – törvénymódosítást igényel. Ennek megtörténteig az anyagi javak a javak részalmazát alkotják, hiszen az anyagi javak minden lehetséges eleme egyúttal a javaknak is eleme.

Bár kisebb jelentőségű, a teljesség kedvéért mégis meg kell említenem a *személyes javak* kategóriáját, melyek rendőri intézkedés keretében történő igénybevételével

⁹¹ BÉKÉS IMRE (szerk.): *Büntetőjog. Általános Rés.z* (Második, hatályosított kiadás.) Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2003, 153.

⁹² A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.

összefüggő szabályokat állapít meg a 137/1994. (X. 26.) Korm. rendelet. Olyan ingókat ért alatta [1. § (2) bekezdés a) pont], amelyek természetes személyek, vagy – a rendőrség kivételével – jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek tulajdonába tartoznak, függetlenül attól, hogy azok a tulajdonos, illetőleg más személy birtokában, használatában állnak. Ezek alapján – ha figyelmesen vizsgálódunk – észrevehetjük, hogy a személyes javak csak látszólag áldolgok. Mivel ténylegesen birtokba vehetők (mind magánszemélyek, mind a rendőrhatalóság tagjai részéről), valójában dolgoknak minősülnek. Itt is fogalmi többszörözéssel állunk tehát szemben.

A másik osztály a *kulturális javak* osztálya. Ezek is több bűncselekmény elkövetési tárgyát adják, nevezetesen: a kulturális javak nemzetközi védelmének megsértését [160/B. §], a kulturális javak megrongálását [216/A. §], a kulturális javakkal visszaéléseit [216/B. §], a lopását [316. § (4) bekezdés b/2. pont], a sikkasztását [317. § (4) bekezdés c) pont], a rongálását [324. § (3) bekezdés b/1. pont és (4) bekezdés b/1. pont], a jogtalan elsajátítását [325. § (2) bekezdés] és az orgazdaságét [326. § (3) bekezdés b) pont].

Mik is azok a kulturális javak? Fogalma hosszú folyamat eredményeképpen előbb a nemzetközi jogban alakult ki, majd azt lényegében, többé-kevésbé a belső jog is implementálta a hazai jogpolitikai elvek mentén. Az 1957. évi 14. törvényerejű rendeletben került kihirdetésre a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. május 14. napján kelt Egyezmény és az ahhoz csatolt jegyzőkönyv. Az egyezmény 1. cikke [melyre a Btk. is hivatkozik értelmező rendelkezésként a 160/A. § (5) bekezdésében] meghatározza a kulturális javak fogalmát, miszerint ezek lehetnek ingók vagy ingatlanok, amelyek (i) valamely nép kulturális örökségére nézve nagy jelentőséggel bírnak; (ii) vagy ezen javak közül az ingókat őrző, tároló épületek; továbbá (iii) az előbbi kettő alá tartozó javak nagyobb számát befogadó központok. Az Egyezmény 8. cikke, illetve Második Kiegészítő Jegyzőkönyvének 10. cikke a különleges és a kiemelt védelem alatt álló kulturális javakat definiálja. Az eddig írt kulturális javak *nemzetközi szerződés által védettek* (I. alosztály).

Persze nem csupán egyetlen, a magyar jognak is részévé vált nemzetközi szerződés szól – részben vagy egészben – kulturális javakról. A sokrétű szabályozásból a következő válogatás emelhető ki: a Genfben, 1949. augusztus 12. napján kötött Egyezmény, továbbá annak Első és Második Kiegészítő Jegyzőkönyve; a Nemzetközi Büntetőbíróság – 1998-ban elfogadott és 2002. július 1. napján hatályba lépett – Statútuma;⁹³ a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban, 1970. november 14. napján elfogadott Egyezmény; a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16. napján elfogadott Egyezmény; az 1954. december 19. napján elfogadott European Cultural Convention; az 1969. május 6. napján elfogadott European Convention on the Protection of the

⁹³ Ld. 2006. évi XXXI. törvény a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma Résztes Államainak Első Közgyűlése által, 2002. szeptember 10-én, New Yorkban elfogadott, a Nemzetközi Büntetőbíróság kiváltságairól és mentességeiről szóló Megállapodás kihirdetéséről.

Archaeological Heritage; a Depphiben, 1985. június 23. napján elfogadott European Convention on Offences relating to Cultural Property, melynek Magyarország nem részese;⁹⁴ a Granadában, 1985. október 3. napján elfogadott Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe; a Párizsban, 2001. november 2. napján elfogadott Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage; a Párizsban, 2003. október 17. napján elfogadott Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage; az EK – Szerződés – az áruk szabad mozgása alóli kivételt megfogalmazó – 30. cikke; a Tanács 3911/92/EGK rendelete; a Tanács 93/7/EGK irányelve; a Tanács 1210/2003 (2003. július 7.) rendelete; a Rómában, 1995. június 24. napján elfogadott UNIDROIT Convention on the International Return of Stolen or Illegal Exported Cultural Objects.

A folyton pezsgő nemzetközi szabályozás mellett a magyar jogalkotó sem tétlenkedett, megalkotta a kulturális javak *belső jog által védett* fogalmát (II. alosztály). A Muztv.⁹⁵ 1. számú mellékletének sz) pontja és a Kulturtv.⁹⁶ 7. § 4. pontja értelmében kulturális javak: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei, és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások.

Következtetésül megállapítható, hogy létezik az I. és a II. alosztály – nem diszjunkt – metszete (azaz, vannak olyan javak, melyek a nemzetközi és a belső jog védelme alatt is állnak), a két alosztály uniója azonban a kulturális javak osztályával sosem állhat komplementer viszonyban (hiszen nincsenek olyan kulturális javak, melyekre akár az egyik, akár a másik típusú védelem ki ne terjedne). Végül pedig a kulturális javak a javak valódi részalmazát alkotják (mivel a kulturális javak mindenben megfelelnek a javak fogalmi körének, ám ez fordítva nem igaz: vannak olyan javak – például az ingatlanok⁹⁷ –, amelyek nem (lehetnek) kulturális javak.

Az áldolgok között másodikként a *vagyonról* indokolt szót ejteni. Fogalmát a büntetőtörvény – általánosan – nem határozza meg, más jogszabály is legfeljebb csak átétetelesen. Érdemben a polgári jogban kimunkált vagyon-fogalom nyújthat segítséget; eszerint a vagyon az adott jogalanyhoz tartozó jogosultságok és kötelezettségek összessége.

A 2007. évi CVI. törvény ezzel összhangban nyilvánítja az állami vagyonba tartozónak: (i) az állam tulajdonában lévő dolgokat, valamint a dolog módjára használható természeti erőket; (ii) az (i) pont hatálya alá nem tartozó mindazon vagyont, amely vonatkozásában törvény az állam kizárólagos tulajdonjogát nevesíti; (iii) az állam tulajdonában lévő tagsági jogviszonyt megtestesítő értékpapírt, illetve az államot megillető egyéb társasági részesedést; végül (iv) az államot megillető olyan immateriális, vagyoni

⁹⁴ CSEHI ZOLTÁN: A kulturális javak fogalmáról. Egy univerzális dologkategória születésének történetéhez. *Liber amicorum. Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest: ELTE, 2008, 167.

⁹⁵ A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény.

⁹⁶ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény.

⁹⁷ Az ingatlanok a Kulturtv. 7. § 8. pontja szerinti műemlék alá besorolva képezhetik védelem tárgyát, ideértve a büntetőjogi védelmet is [Btk. 216. §].

értékkel rendelkező jogosultságokat, amelyeket jogszabály vagyoni értékű jogként nevesít [1. § (2) bekezdés].

Érdekes, hogy a Btk. szolgál viszont egy konkrét jogintézmény keretei között értelmezendő vagyon-fogalommal, helyesebben a vagyon értelmezési tartományának kiterjesztő megadásával. Ez a jogintézmény nem más, mint a vagyonek Kobzás, melynek alkalmazhatóságával kapcsolatban a gyakorlatban felmerült problémák tisztázása érdekében a 77/C. § (4) bekezdése rögzíti: vagyonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell. Ezenfelül az Általános Részben és túlnyomórészt a Különös Részben is már csak „jelzős szerkezetű” vagyon fordul elő: vagyoni viszonyok [51. §], vagyoni hátrány, vagyoni előny [137. § 5. pont, 255/A. §, 259. §, 260. §, 300. §, 320. §, 329. §, 329/A. §, 329/D. §], vagyoni haszonszerzés [173/I. §, 311/A. §], vagyoni érték [238. §, 242/A. §, 261/A. §, 303/C. §, 315. §], vagyoni igény [273. §], vagyoni helyzet [289. §, 298/A. §], vagyoni haszon [326. §]. A listát a Be. a vagyoni körülményekre [117. §] utalással bővíti. Úgy vélem, a köznyelvvél tulajdonképpen azonos és evidens tartalom miatt ezek nem igényelnek külön magyarázatot, a vagyoni hátrány kivételével. A *vagyoni hátrány* fogalma, csak a kárhoz viszonyítva nyerhet értelmet; a kettőt együttesen pedig – a 29/2007. BK vélemény nyomán – hiánynak nevezhetjük. A Btk. 137. § 5. pontja alapján viszonyuk úgy írható le, hogy a 'kár' 'vagyoni hátrányra' vonatkozó komplementere az 'elmaradt vagyoni előny', mely utóbbi része a 'vagyoni hátrány'-nak, de kívül áll a 'kár'-on. Másképpen: minden vagyoni hátrány kár (is), de az elmaradt vagyoni előny nem kár.

A kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés (*damnum emergens*), melynek összegébe az ÁFA összege is beletartozik (amit a cselekmény érték szerinti jogi minősítése szempontjából akkor is számításba kell venni, ha az elkövető erre nézve az adózás során a befizetési kötelezettségét teljesítette).⁹⁸ Az érték büntetőjogi szempontból annak a jószágoknak (javaknak) az elkövetés időpontjában meglévő, pénzben kifejezett forgalmi értékét jelenti, amelyre nézve a bűncselekmény elkövetődött. A forgalmi értéket minden esetben a kiskereskedelmi ár alapulvételével kell megállapítani. Ez az elv akkor is érvényesül, ha a bűncselekményt feldolgozó, gyártó vagy nagykereskedelmi vállalat sérelmére követték el. Olyan esetekben, amikor a jószág egyedi jellegű és nincs meghatározott kiskereskedelmi ára, az elkövetési tárgy értékét az ahhoz hasonló vagy ugyanolyan célt szolgáló és a kiskereskedelmi forgalomban beszerezhető árucikk árának figyelembevételével kell megállapítani. Így például csalásnál a kár az az összeg, amellyel a sértett vagyona csökkent; rongálásnál pedig a megrongált jószág eredeti állapotának a helyreállítására fordított összeg, ha pedig a jószág megsemmisült, annak értékével azonos forintösszeg a kár.⁹⁹

A vagyoni hátrány többleteleme az elmaradt vagyoni előny (*lucrum cessans*), mely az az érték, amellyel – a bűncselekmény elmaradása esetén – a sértett vagyona gyarapodott volna. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a vagyoni hátrány komplex fogalma sem azonos a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglalt mértékkel, mivelhogy nem foglalja

⁹⁸ Ld. BH 2001. 355.

⁹⁹ Ld. BJD 1370., BH 1995. 200.

magában azt a kárpótlást (költséget), amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.

Ha végigtekintünk a Btk.-ban *vagyon elleni bűncselekményként* szabályozott törvényi tényállásokon, megállapíthatjuk, hogy ezek markáns sajátossága nem a tulajdonjog megsértése, hanem az anyagi értékekre vonatkozó konkrét alanyi jog megsértése. Ez az alanyi jog eredhet akár a (szellemi) tulajdonjogból, akár valamely kötelmi jogviszonyból. A tulajdonjogviszony alapján a kizárólagos jogot gyakorló személyt (tulajdonost) – tevékenységének zavartalan biztosítása érdekében – védelem illeti meg mindenkivel szemben, akik mint kívülről állók túrni kötelesek a tulajdonjogból eredő részjogosítványok gyakorlását. A kötelmi jogviszonyok részben a felek kölcsönös és egybehangzó akaratkijelentésével (vagyis szerződéssel) jönnek létre; részben pedig a vagyoni jogok megsértésével mint kárfelelősségen alapuló kötelmi jogviszonnyal. E jogi relációban csak a szerződő felek kötelesek a szerződésben foglalt magatartás tanúsítására, illetve a kárt okozó személy a kár megtérítésére.

A polgári jogi szabályozás figyelembevételével a hatályos büntető kódexben meghatározott vagyon elleni bűncselekményeket három csoportra oszthatjuk:¹⁰⁰ beszélhetünk (A) tulajdonjogviszonyt támadó bűncselekményekről, (B) szerződésszegéssel megvalósuló bűncselekményekről és (C) kárfelelősségen alapuló bűncselekményről. Az (A) pontba a tulajdonjogot sértő magatartások tartoznak, vagyis – a Ptk. 115. §-a értelmében – azok a jogellenes beavatkozások, behatások, amelyek a tulajdonos tulajdonjogának gyakorlását (i) lehetetlenné teszik (a lopás, a rablás, a kifosztás, a sikkasztás [317. § (1) bekezdés I. fordulata], a jogtalan elsajátítás, az orgazdaság és a jogkezelési adat meghamisítása); (ii) korlátozzák (a csalás és a zsarolás); illetőleg (iii) akadályozzák (a sikkasztás [317. § (1) bekezdés II. fordulata], a jármű önkényes elvétele, a bitorlás, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása és az iparjogvédelmi jogok megsértése). A (B) pontba a hűtlen kezelés, a hanyag kezelés, a hitel-sértés, a vásárlók megkárosítása és az uzsora-bűncselekmény, míg a (C) pontba a rongálás sorolható. Ezek közül a vagyon, mint elkövetési tárgy a csalásnál [318. §], a zsarolásnál [323. §] a hűtlen kezelésnél [319. §] és a hanyag kezelésnél [320. §] jelentkezik, a gazdasági bűncselekmények körében pedig a csödbűncselekménynél [290. §] és a tartozás fedezetének elvonásánál [297. §]. A vagyonról kifejtettek e hat bűncselekmény kapcsán is állnak azzal, hogy azok mindegyiknél speciális megszorításokkal érteendőek. A vagyon elleni cselekmények esetében a vagyonnak idegennek és az elkövető kezelésére (hanyag kezelésnél akár felügyeletére) bízottnak kell lennie (kivéve a csalást és a zsarolást), ráadásul a hanyag kezelésnél a kezelés vagy felügyelet kizárólag törvényen alapulhat. A két gazdasági bűncselekmény közül a tartozás fedezetének elvonása csak a tartozás fedezetéül konkrétan, rendszerint szerződéssel lekötött vagyonra követhető el.¹⁰¹ A csödbűncselekmény elkövetési tárgya az adósnak a hitelezők

¹⁰⁰ ERDŐS EMIL: Jogértelmezési kérdések a vagyon elleni bűncselekmények köréből. *Magyar Jog*, 1982/5, 432–439.

¹⁰¹ Ld. BH 2000. 140.

kielégítésére szolgáló vagyona. Vagyon – e körben – mindaz, amit a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény befektetett eszköznek vagy forgóeszköznek minősít.¹⁰²

Különbséget tehetünk *állami és személyi vagyon* között, ám hangsúlyozom: nem a büntetőjogi védelem szempontjából; az ugyanis mindkettőt egyformán megilleti. A Btk. maga csupán két helyen (de egy tárgykörben) nevesíti külön a személyi vagyont [313/C. § (9) bekezdés és 331. §]. Kimondja, hogy a személyi vagyont károsító lopás, sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, rongálás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, valamint jármű önkényes elvétele, továbbá készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés miatt az elkövető csak magánindítványra büntethető, ha a sértett a hozzátartozója [137. § 6. pont].

A vagyonra vonatkozó fejtegetéseim sorában utolsóként röviden arról, a vagyonhoz szervesen kapcsolódó fogalomról (szösszetételről) szólók, ami csupán egyetlen bűncselekmény, a rongálás [Btk. 318. §] elkövetési tárgya. Ez nem más, mint a *vagyontárgy*. A vagyontárgy – amellett, hogy arra nézve rongálás csak akkor követhető el, ha idegen – értékkel bíró ingó, vagy ingatlan lehet. A vagyontárgy tehát – amint az a kifejezés morfológiai elemzéséből is nyilvánvaló – a vagyon egyik eleme. Ezt támasztják alá a Be. zár alá vételre vonatkozó szabályai [159. §] is, melyek határozott „cezúrát” képeznek vagyon, vagyonrész és vagyontárgy között. A vagyontárgy amúgy letisztult fogalmát – meglepő módon – maga a Ptk. kuszálja össze kissé a zálogjogi szabályok között, feltehetőleg és remélhetőleg csak jogtechnikai célzathoz fakadó (de a szavak általánosan elfogadott jelentésének negligálását eredményező) hibából. A Ptk. 266. § (1) bekezdésének első mondata szerint ugyanis a „[...] gazdasági társaság vagyonának egészen vagy annak önálló gazdasági egységként működtethető részén (vagyon) az ezt alkotó dolgok, jogok és követelések (vagyontárgy) meghatározása nélkül [...] vagyont terhelő zálogjog alapítható”. Ebből az tűnik ki, hogy dolgok, jogok és követelések egyaránt vagyontárgynak tekintendők. E nézet tarthatatlanságának igazolására nem szükséges hosszas jogi indokolás (sőt indokolás sem), elegendő mindössze a jogok és követelések immateriális jellegére gondolnunk. A „helyzet” rendezésére – a fentiekből adódóan – két alternatíva lehetséges: az egyik, hogy a vagyont alkotó dolgokat, jogokat és követeléseket – vagyontárgy helyett – vagyonelemnek nevezzük; a másik (a fogalmi egységet kevésbé kifejező), hogy az „e § alkalmazásában vagyontárgy” kitétel használjuk. Megjegyzem továbbá, hogy a Ptk. egyes szerződéseket taglaló Negyedik Rész III. Címében, valamint az öröklési szabályokat rendező Ötödik Részében használt vagyontárgy-fogalom már egyértelmű és pusztán a birtokba vehető

¹⁰² A *vagyon-fogalom egységességét* jelzi a törvény 24. §-a és 25. § (1) bekezdése [„Befektetett eszközként olyan eszközt szabad kimutatni, amelynek az a rendeltetése, hogy a tevékenységet, a működést tartósan, legalább egy éven túl szolgálja. A befektetett eszközök közé az immateriális javakat, a tárgyi eszközöket, a befektetett pénzügyi eszközöket kell besorolni. Az immateriális javak között a mérlegben a nem anyagi eszközöket (a vagyoni értékű jogokat az ingatlanhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok kivételével, a szellemi terméket, az üzleti vagy cégértéket), továbbá az immateriális javakra adott előlegeket, valamint az immateriális javak értékhelyesbítését kell kimutatni.”], valamint a 28. § (1) bekezdése is [„A forgóeszközök csoportjába a mérlegben a készleteket, a vállalkozó tevékenységét nem tartósan szolgáló követeléseket, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket, pénzeszközöket kell besorolni.”]. E vonatkozásban sajnos *következettlenségre is találunk példát*: a Be. őrizetbe vétel esetén előírja a terhelte felügyelet nélkül maradó vagyonának és lakásának biztonságba helyezését [128. § (2) bekezdés]. Illogikus a ‘vagyon’ és a ‘lakás’ szétválasztása, hiszen az utóbbi az előbbi része.

testi tárgyak sorolhatók a hatálya alá. Hogy a jogok és követelések nem tekintendők vagyontárgynak, egyrészt olyan, kizárólag tárgyra vonatkoztatható törvényszöveg-fordulatok bizonyítják, mint: a „birtokába került vagyontárgyak” [397. § (2) bekezdés, 465. § (4) bekezdés, 480. §, 679. § (2) bekezdés], a „bérlemény területén lévő vagyontárgyak” [429. § (1) bekezdés], a „haszonbérlet területén lévő vagyontárgyak” [456. §], a „vagyontárgy megóvása” [548. §], a „vagyontárgy állapota” [557. § (1) bekezdés]; másrészt a vagyonelemeket külön-külön jelölő felsorolás, mint: a „vagyontárgyak, továbbá a követelések és egyéb jogok” [679. § (2) bekezdés]; harmadrészt pedig az a rendszertani megfontolás, hogy bár a haszonbérbe adót a hátralékos haszonbér erejéig ex lege zálogjog illeti meg a dolog hasznain, ezek a hasznok jogokként (követelések-ként) nem realizálódhatnak, ugyanis jogon (követelésen) csak erre irányuló szerződéssel alapítható zálogjog [456. § és 267. § (1) bekezdés].

A sorban harmadik és negyedik áldolog az *áru* és a *termék*. Kapcsolatuk halmazaxióma segítségével úgy írható le, hogy a termékek az áruk valódi részalmazat alkotják; köznapiban: minden termék áru, de nem minden áru termék. A Tpvt.¹⁰³ szóhasználatán alapuló, a Btk. által is átültetett áru – közgazdasági tartalma szerint – minden „adásvétel útján forgalomba kerülő termék. A Btk. 315. § (1) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés szerint pedig a gazdasági bűncselekményeket tárgyaló XVII. Fejezet alkalmazásában áru alatt ipari, vagy egyéb gazdasági jellegű szolgáltatást is érteni kell. A Btk. XVIII. Fejezetében a vásárlók megkárosítása [328. §] bűncselekménye is az árut jelöli meg elkövetési tárgyként. Bár a törvény itt nem hívja fel a korábbi áruértelmező rendelkezést, mégis az áru ökonómiai fogalma és a tényállás (2) bekezdése nem hagy kétséget afelől, hogy a 315. §-ban és az itt használt árufogalom egy és ugyanaz.

Az áruk két nagy csoportba sorolhatók: a termékek és a szolgáltatások. A termék – közgazdasági tartalma szerint – emberi munka eredménye, és valamely szükséglet kielégítésére szolgál, a Btk. azonban a termék fogalmára külön értelmező rendelkezést ad a 137. § 11. pontjában. Eszerint termék az ipari és a mezőgazdasági termék (termény), akár nyersanyag, akár félgyártmány vagy készáru. A termékkel egy tekintet alá esik az élő állat, valamint a termelőeszköz akkor is, ha ingatlan. A termék büntetőjogi fogalma tehát lényegesen szűkebb, mint ahogy a köznap értelemben használjuk.

A 294. § definiálja a rossz minőségű terméket is. Ennek értelmében a kötelezően alkalmazandó nemzeti szabvány hatálya alá tartozó termék akkor rossz minőségű, ha a szabványban meghatározott legalacsonyabb minőségi követelményeknek sem felel meg. Ilyen szabvány hiányában rossz minőségű az olyan termék, amely rendeltetészerűen nem használható, vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent. A szabvány és a nemzeti szabvány fogalmát az Nsztv.¹⁰⁴ 4. és 5. §-ainak (1) bekezdései határozzák meg. Miután a nemzeti szabvány alkalmazása önkéntes [Nsztv. 6. § (1) bekezdés] és megszűnt a kötelezően alkalmazandó szabványokra irányadó szabályozás, a Btk. 294. § (1) bekezdése mára meghaladottá vált.

Vannak a büntetőtörvényben speciális áruk és termékek is, amelyekre – már csak nagy számuk miatt is – szintén (legalább) utalni szükséges. Ezek a következők: az ár-

¹⁰³ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény.

¹⁰⁴ A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény.

szabályozás körébe tartozó áruk [301–302. § és Átv.¹⁰⁵ „Hatósági áras termékek” Melléklete]; közösségi és nem közösségi áruk [312. § és Vámkódex¹⁰⁶ 4. cikk 7–8. pontjai]; halálbüntetéstől, kínzástól vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódtól vagy büntetéstől eltérő egyéb gyakorlati használatra nem alkalmas áruk, illetve kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés céljára használható áruk [261/A. § és a Tanács 2005. június 27-i 1236/2005/EK rendelete]; sajtótermékek [77. § és 213. §], termékkészlet [142. §], katonai célú felhasználásra szánt termékek [261/A. §], haditechnikai termékek és kettős felhasználású termékek [263/B. §], szexuális termékek [272. §], ózonréteget lebontó anyagot tartalmazó termékek [280. §], tőzsdei termékek [300/F. §] és jövedéki termékek [311–311/B. §].

Az áldolgot ötödik elemét a különböző *jelek* alkotják. A jelekkel foglalkozó tudomány, a szemiotika szerint jel a valóság egy olyan, érzékszerveinkkel felfogható darabja, jelensége, amely az elme vagy értelem számára egy másik valóságdarabra, jelenségre utal. Georg Klaus megfogalmazásában „[a] jel jelzés, valamely információ hordozója. A jel mindig egy üzenetet, információt vagy információ alkatrészét tartalmazza. A jel valami magától különbözőre, vagyis egy tárgyra, viszonyra stb. utal, amelyet megjelöl. Ez a tárgy, viszony stb. a jel jelentésének forrása.”¹⁰⁷

Ez a meghatározás tulajdonképpen a büntetőjogi jelekre – így a földmérési jelre [Btk. 215. §], a határjelre [Btk. 220. §] és az egyedi azonosító jelre [Btk. 277/A. §] – is igaz azaz, hogy esetükben a jeltestből adódó jelöllet (jelentés) azonosításának interszubjektívnek kell lennie; ezek a jelek mindenki számára ugyanazt kell, hogy jelentsék. A kötött jelentéstartalom lehetőségét (és egyben parancsát) a jogi normák teremtik meg.

Az országos alapponthálózat – a terepen állandó módon megjelölt, egységes rendszerbe foglalt, vízszintes és magassági adatokkal jellemzett, tárgyiasult formában *földmérési jeleket* képező – pontjai által elfoglalt helyre, területre vonatkozóan a magyar államot jogszabály [1996. évi LXXVI. törvény, 16/1997. (III. 5.) FM rendelet és 21/1997. (III. 12.) FM-HM együttes rendelet] erejénél fogva, külön hatósági eljárás nélkül határozatlan időre szóló és ingyenes használati jog illeti meg; ezt a jogot a megyei földhivatal gyakorolja. A földmérésre jogosult szerv dolgozója az ingatlanon elhelyezett földmérési jelet felkeresheti, azon méréseket végezhet, annak szükséges karbantartását elvégezheti. Fontos, hogy a földmérési jelet az eredeti helyéről elmozdítani nem szabad, és tartózkodni köteles mindenki olyan tevékenységtől, amely a földmérési jel, létesítmény megrongálását vagy megsemmisítését eredményezheti. A földmérési jel esetleges megrongálódásának, jogosulatlan elmozdításának, vagy megsemmisülésének észlelése bejelentési kötelezettséget von maga után a megyei földhivatal felé, illetve az elkövető részéről pedig a büntetőjogi felelősség megállapítását.

A földmérési és térképészeti munka végzésének alapvető feltétele, hogy a földmérő a terepen – az e célra létesített, vagy létesítendő – alappontokat és a mérendő részletpontokat megközelíthesse, azokat állandó módon (kövel, csappal stb.) vagy

¹⁰⁵ Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény.

¹⁰⁶ A Tanács 2913/92/EGK rendelete a Közösségi Vámkódex létrehozásáról.

¹⁰⁷ Idézi FÜLÖP GÉZA: *Az információ*. ELTE Könyvtártudományi – Informatikai Tanszék, 1996, <http://mek.oszk.hu/03100/03118/html/index.htm>

ideiglenesen (jeltárcsával, kitűző rúddal, prizmával stb.) megjelölhesse, láthatóvá tehesse. A tevékenység ellátása keretében új alappontok meghatározására is sor kerülhet. Ez szükségszerűen azzal jár, hogy a földmérőnek idegen ingatlanokra kell belépnie (lakás és lakás céljára szolgáló ingatlanok kivételével) és a mérés ideje alatt ott kell tartózkodnia. Ezt a tevékenységet a törvény erejénél fogva, illetve földhivatali határozat alapján az ingatlan-tulajdonosok kötelesek eltűrni, mert ellenkező esetben lehetetlenné válik a műszaki munkák alapját képező földmérési, térképkészítési munkák elvégzése.

A földmérési jellel nyilvánításról az ingatlan, létesítmény tulajdonosát, használóját, kezelőjét írásban (határozattal) értesíti az illetékes körzeti földhivatal. Az a körülmény, hogy földmérési jellel nyilvánít valamely létesítményt, annak tulajdoni viszonyát nem változtatja meg. Ilyen létesítmény lehet például: templomtorony, gyárkémény, egyéb olyan magas (illetve stabil szerkezetű, várhatóan tovább már nem süllyedő) létesítmény, amely alkalmas az alapponttá nyilvánításra.

A körzeti földhivatal a tulajdoni lapra a földmérési jel elhelyezéséről és földmérési jellel való nyilvánításról (mint teherről) bejegyzést készít. A megyei földhivatal tájékoztatást ad a tulajdonosnak, hogy földmérési jelet helyeztek el az ingatlanán, vagy földmérési jellel nyilvánították valamely építmény(rész)ét, így a tulajdonos tudtával, a bejegyzési kérelmét a megyei földhivatal az illetékes körzeti földhivatalhoz továbbítja.

Ugyancsak jelnek minősülnek: az államhatárt (határvonalat) a természetben jelölő *határjelek* (például kő-, beton- vagy faoszlop, tábla). Az Rtv.¹⁰⁸ 1. § (2) bekezdésének 12. pontja és az Áhtv.¹⁰⁹ 3. §-a a Rendőrség (mint a Határőrség általános jogutódja) hatáskörébe utalja a határjelek felújításával kapcsolatos munkák végzését és a határjelek láthatóságának biztosítása érdekében, körülöttük egy méter sugarú körben a láthatóságot akadályozó növényzettől való megtisztítást is. A határjelek létrehozás helyén való meglétéhez fűződő államérdek miatt, megsemmisítésük és megrongálásuk mellett, az elmozdításuk is büncselekmény. Az elmozdítás társadalomra veszélyességét azonban egy szűk körben maga a törvény engedélye zárja ki, amikor akként rendelkezik, hogy a határvonal megváltozásával nem járó esetben határjel elhelyezését, megszüntetését és elhelyezésének megváltozását az érintett szomszédos állammal együttesen készített jegyzőkönyvben vagy más okiratban kell rögzíteni, amelyet a határrendészetért felelős miniszterrendelettel hagy jóvá [Áhtv. 1. § (5) bekezdése].

Látható, hogy a földmérési jel és a határjel lehet akár ingó, akár ingatlan is. Velük ellentétben az *egyedi azonosító jel* viszont kizárólag ingó lehet, vagy ingón elhelyezett marker. Az autentikus meghatározás szerint egyedi azonosító jel az olyan dolognak, amelynek a birtoklását vagy rendeltetésszerű használatát jogszabály hatósági engedélyhez köti, a gyártónak vagy a hatóságnak a dolgon, illetőleg annak alkotórészén alkalmazott, egyedi azonosításra szolgáló jelölése [Btké. 25/A. §]. Utalok arra, hogy az egyedi azonosító jel meghamisításának büntette az egyedi azonosító jel eltávolításával, vagy egyéb módon való meghamisításával, és olyan dolog megszerzésével, vagy

¹⁰⁸ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.

¹⁰⁹ Az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény.

felhasználásával¹¹⁰ követhető el, amelynek egyedi azonosító jele hamis, hamisított, illetőleg amelynek egyedi azonosító jelét eltávolították.

2. A dologértelmezések irányai

2.1. A DOLGOK STATIKÁJA

Egyetértek azzal az elvvel, hogy amennyiben valamely fogalmat jogszabály általános érvennyel meghatároz – speciális értelmező rendelkezés hiányában –, azt a jogrendszer egészére nézve irányadónak tekintjük. Az azonos megnevezésű fogalmakat a különböző jogágakban nem lehet más-más tartalommal megtölteni.¹¹¹ Igaz ez a dolog fogalmára is, melyet a Ptk. birtokba vehető testi tárgyként határoz meg, ideértve a pénzt és az értékpapírokat, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket (mint a tulajdonjog tárgyait). Az Alkotmány 50. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit. Mint ismeretes, alkotmányos rend alatt magát az Alkotmányt és az abban foglalt elveken alapuló társadalmi viszonyokat értjük. Az alkotmányos rend átfogja az ország társadalmi, gazdasági és politikai viszonyainak jogilag szabályozott rendjét, jogi szervezettségét. Ezen belül elsősorban Magyarország ál-

¹¹⁰ A Btk. 277/A. § (1) bekezdés b) pontja II. fordulatának gyakoriságára tekintettel, ehelyütt – bár szorosan vett témám az elkövetési tárgy – e büntett elkövetési magatartásai közül a felhasználás mibenlétére is kitérek. Az az elméleti álláspont, miszerint a felhasználás fogalma alatt a joghatás kiváltására alkalmas tevékenységet kell érteni (így a hamisított egyedi azonosító jellel rendelkező gépkocsi használata nem valósít meg bűncselekményt, tényállásszerű viszont az ilyen gépkocsi értékesítése), nem tartható. A tárgyalat törvényi tényállást az 1998. évi XXII. törvény vezette a közbizalom elleni bűncselekmények körébe, alapvetően azzal a céllal, hogy megteremtse a gépkocsilopások elleni hatékonyabb fellépés lehetőségét. A gépkocsilopások körében ugyanis a felderítés megghiúsítása érdekében rendszerint megtörténik a gépkocsik beazonosítását célzó gyártói, illetve hatósági jelölések eltávolítása, meghamisítása, ami önmagában nem minősült bűncselekménynek. A hivatkozott törvény miniszteri indokolása szerint az állam bizonyos dolgok birtoklását, rendeltetészerű használatát hatósági regisztráció meglétéhez köti. A hatósági regisztráció értelme az, hogy ezen dolgok használata, forgalma nyomon követhető legyen. A regisztráció alapja pedig a gyártó, illetve a hatóság által a dologon alkalmazott jelölés. A regisztrációról kiállított közokirat számára a dologon alkalmazott jelölés alapvető fontossággal bír, hiszen azzal együtt lehet a dologot beazonosítani. A jogalkotó tehát az államnak ezt az érdekét kívánta a büntetőjog eszközeivel védeni az egyedi azonosító jel meghamisítása büntetése a Btk.-ba iktatásával. A fentiek alapján megállapítható, hogy a bűncselekmény jogi tárgya a közbizalom, amely az egyedi azonosító jellel nyilvántartott dolgok azonosíthatóságához fűződik. A törvény nemcsak az olyan magatartásokat nyilvánította büntetendővé, amelyek az egyedi azonosító jel meglétéén, eredetiségén, elhelyezésén változtatnak, hanem büntetendő az olyan dolog megszerzése, felhasználása is, amely dolognak az egyedi azonosító jele hamis, hamisított vagy eltávolítás folytán hiányzik. Nyilvánvaló, hogy a jogi tárgy sérelmét jelenti a hamisított rendszámmal ellátott gépkocsinak a közlekedésben való használata is, nem csupán az olyan használat (például értékesítés), amely joghatás kiváltását célozza. Ezt az álláspontot támasztja alá a Btk. 277/A. § (1) bekezdés b) pontjának nyelvtani értelmezése is, hiszen a tényállás szövegében szó sincs joghatás kiváltását célzó vagy arra alkalmas felhasználásról.

¹¹¹ BELOVICS ERVIN – MOLNÁR GÁBOR – SINKU PÁL: *Büntetőjog. Különös Rész.* (Ötödik, átdolgozott kiadás.) Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2005, 486.

lamformáját, a hatalomgyakorlás módját és kereteit, valamint ezek szervezetét és működését jelenti. Az alkotmányos rend része tehát a tulajdonhoz való jog is, azzal, hogy az állam részéről nem elegendő a madáchi deista felfogás¹¹² képvisellete, hanem a jog deklarálásán túl, köz-, magán- és büntetőjogi eszközökkel garantálnia kell annak érvényesülését is. Mivel pedig semmilyen jog, így a tulajdonjog érvényre juttatása sem sikerülhet (közvetett) tárgya fogalmának tisztánlátása nélkül, nem engedhető meg, hogy a dologgal kapcsolatos kritériumok akár csak egy kicsit is „elpuhuljanak”.

Ennek egyik első jeleként értékelhető az AB előtt 2010. szeptember 28. napján elutasítással zárult ügy,¹¹³ melyben az indítványozó a Btk. 333. § 1. pont I. fordulata alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt fordult az AB-hez.

Előjáróban rögzíteni szükséges, mit (is) ért a büntetőkódex dolgon. Fogalmát nem határozza meg, hanem elsődlegesen a Ptk. idevágó szabályaira támaszkodik. Kiegészítő jelleggel azonban kiterjesztő értelmezést tesz magáévá. A 303/C. § (1) bekezdésében úgy fogalmaz, hogy a pénzmosás [303. § és a 303/A. §] alkalmazásában dolgon a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratot, dematerializált értékpapírt is érteni kell, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában – illetve dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetén az értékpapírszámla jogosultjának – biztosítja. Szó szerint ugyanezt mondja ki a 333. § 1. pontja is a vagyon elleni bűncselekmények alkalmazásában, annyival megtoldva, hogy a villamos és gazdaságilag hasznosítható más energia is ide tartozik.

A pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló, Strasbourgban, 1990. november 8-án kelt Egyezmény¹¹⁴ is közel ugyanilyen tartalmú definíciót ad, hozzátéve, hogy azon jogi iratot vagy okmányt is dolognak tekint, amely bármely (megfogható vagy megfoghatatlan, ingó vagy ingatlan) dologhoz fűződő érdeket igazol [1. Cikk b) pont].

Az indítványozó szerint a jogalkotó azzal, hogy nem biztosítja más közszolgáltatás büntetőjogi védelmét, diszkriminál. Így a Btk. 331. § 1. pontjának I. fordulata sérti az Alkotmány 9. § (2) bekezdésében biztosított gazdasági verseny szabadságát, és csorbul a vállalkozáshoz való jog is.

Az AB a határozat indokolásában kifejtette, hogy a bűncselekménnyé nyilvánításnál széles körben érvényesül a törvényhozó szabadsága. Konkrétan a 20/1999. (VI. 25.) AB határozat¹¹⁵ fogalmazott: „Valamely magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása, ezzel kapcsolatban társadalomra veszélyességének mérlegelése a jogalkotó feladata. [...] Az Alkotmánybíróság nem jogosult arra, hogy új bűncselekményi tényállások megállapítására kötelezze a jogalkotást, sem arra, hogy különös részi tényállások részleges megsemmisítésével addig nem büntetendő magatartásokat is büntethetővé tegyen.” A társadalmilag káros magatartások szabálysértésként vagy bűncselekményként való szankcionálásával kapcsolatosan önmagában az a megoldás, illetve szabályozási mód, hogy a Btk. akár az elkövetői, akár a sértetti oldalon meghatározott személyi kört

¹¹² Az ember tragédiájának jellemző mondata („Be van fejezve a nagy mű, igen. A gép forog, az alkotó pihen.”) irodalmi metaforával és szakmai, kimerítő pontossággal ragadja meg a lényegét.

¹¹³ 964/B/2005. AB határozat, Az Alkotmánybíróság Határozatai, XIX. évfolyam, 9. szám.

¹¹⁴ Hazánkban a 2000. évi CI. törvény hirdette ki.

¹¹⁵ 20/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 159, 163.

emel ki, és ehhez fűzi a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósulását vagy valamely minősítő körülmény létrejöttét, nem kifogásolható, ez a jogalkotó kompetenciájába tartozik. Ennek oka a védett jogi tárgyak eltérő voltával, avagy az egyes bűncselekményfajták speciális, kiemelt jellegével függ össze, sőt gyakran azzal is, hogy valamely alanyi tényező hiányában egy magatartás nem valósít meg bűncselekményt. Az elkövetők vagy a sértettek személyi körének kiemelése alkotmányjogi szempontból nem tekinthető a törvény előtti egyenlőség sérelmének és nem minősíthető sem pozitív, sem negatív diszkriminációnak, amennyiben a megkülönböztetés nem önkényes vagy nem ésszerűtlen. Az általános jogegyenlőség alapelveként való deklarálása és a hátrányos megkülönböztetés tilalma tehát nem értelmezhető akként, hogy az egyes bűncselekmények eltérő jellegéből, természetéből, avagy a büntetőjog által védett jogi tárgyak különbözőségeiből fakadóan egyes elkövetői vagy sértetti kategóriákat ne lehessen eltérő szabályozás alá vonni.¹¹⁶

Az AB a gazdasági verseny szabadságának alkotmányos tartalmát már szintén értelmezte korábban. A vizsgált határozatában csak megjegyzi: a gazdasági verseny szabadsága nem alapjog, hanem „a piacgazdaság olyan feltétele, amelynek meglétét és működését biztosítani az Alkotmány 9. § (2) bekezdése értelmében az államnak is feladata. A versenyszabadság állami elismerése és támogatása megköveteli a vállalkozáshoz való jog és a piacgazdasághoz szükséges többi alapjog objektív, intézményvédelmi oldalának kiépítését. Elsősorban ezeknek az alapjogoknak az érvényesítése és védelme által valósul meg a szabad verseny, amelynek – a piacgazdasághoz hasonlóan – külön alkotmányossági mércéje nincs. Az Alkotmánybíróság a piacgazdaság, a versenyszabadság és más hasonló államcéllok alkotmányellenes megsértését csak szélsőséges esetben állapítja meg, ha az állami beavatkozás, fogalmilag és nyilvánvalóan ellentétes az államcéllal.”¹¹⁷

A vállalkozáshoz való jogot illetően arra hívja fel a figyelmet az AB,¹¹⁸ hogy a vállalkozás joga nem abszolutizálható és nem korlátozhatatlan: senkinek sincs alanyi joga meghatározott foglalkozással kapcsolatos vállalkozás, sem pedig ennek adott vállalkozási jogi formában való gyakorlásához. A vállalkozás joga annyit jelent, hogy az állam ne akadályozza meg, ne tegye lehetetlenné a vállalkozóvá válást. Az AB a fentiekre tekintettel megállapította, hogy a vagyon elleni bűncselekmények tekintetében a dolog fogalmának törvényi meghatározása nincs alkotmányosan értékelhető összefüggésben az Alkotmány 9. § (2) bekezdésével.

A magam részéről helytállónak tartom az AB érvelését, melyből az a konklúzió szűrhető le, hogy a hatalmi ágak összemosisának nincs helye: az AB nem veheti át a jogalkotó funkcióit. Megítélésem szerint azonban ez nem jelenti azt, hogy a jogalkotóra ne hárulna feladat az elemzett határozat nyomán. A magyar büntetőtörvények születésének hajnalán kevésbé foglalkozott a jogalkotó fogalom-meghatározásokkal. Igaz ez a Csemegi-kódexre [1878. V. törvénycikk] is, mely „kerülte a definíciókat. A diszpozíciókat, illetőleg a szankció alkalmazásának a feltételeit írta le. Nem határozta meg [...],

¹¹⁶ 1233/B/1995. AB határozat, ABH 2000, 619, 620–621.

¹¹⁷ 818/B/1997. AB határozat, ABH 1998, 759, 761.

¹¹⁸ 54/1993. (X. 13.) AB határozat, ABH 1993, 341–343.

mi a szándék, az előre megfontolt szándék, a beszámíthatóság, a gyógytartam, az idegen ingó dolog stb. Ez a szabályozási mód a judikatúra számára viszonylag tág lehetőséget adott az értelmezésre, az alkalmazkodásra a változó viszonyokhoz. Ez serkentette az ítélkező szervek alkotó tevékenységét, mert a jogrendszer formálásának egyik tényezőjeként maradtak meg és hatottak.¹¹⁹

A Csemegi-kódex Általános Része 1950-ig, a Btá.¹²⁰ megalkotásáig, Különös Része pedig (az értelemszerű módosításokon túl) 1962. július 1. napjáig, az új Btk. [a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény] életbe lépéséig volt hatályban. Utóbbiba már bekerült egy, a hatályos Btk.-ban lévő csonka megfelelőjének tekinthető értelmező rendelkezés a dologgal kapcsolatban: dolgon a villamos- és gazdaságilag hasznosítható más energiát is érteni kell [311. § 3. pont]. Adódik a kérdés, hogy a rendelkezés ezen része miért nem bővült az évek során annak mintájára, mint az 1999. március 1. napjától hatályos (az 1998. évi LXXXVII. törvény 78. §-ával megállapított) passzus az okiratra és dematerializált értékpapírra vonatkozóan. Azért is indokolt lenne ezt – legkésőbb egy, az utóbbi időben a tapasztalatok szerint elkerülhetetlennek tűnő, újabb büntetőjogszabály-módosítási hullámot „meglovalgolvá” – pótolni, hogy más közszolgáltatások (például a víz- és szennyvízelvezetés) is helyet kaphassanak a büntetőjogi oltalomban.

2.2. A DOLGOK DINAMIKÁJA

A vagyoni elleni bűncselekmények immanens jellegzetessége, hogy bár a legkülönbözőbb vagyoni jogviszony elleni támadásokat rendelik büntetni, közös feladatuknak megfelelően tárgyuk egységes, mely nem más, mint a vagyoni jog. Emellett egyes bűncselekmények sérthetnek más tárgyat is, például a személyi szabadságot (rablás, kifosztás, zsarolás), szellemi vagy szabadalmi joghoz kötődő személyes jogokat (bitorlás, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, jogkezelési adat megamisítása, iparjogvédelmi jogok megsértése), de a fogyasztók érdekeit is (vásárlók megkárosítása, hitelsértés, uzsora-bűncselekmény). „Miután a vagyoni jogok a tulajdonjogból, illetve a kötelmi jogból származnak, a jogosultságok megsértését a Ptk. (s más törvények), bizonyos körben a szabálysértési jog is szankcionálja, a büntetőjogi felelősség végső soron történő igénybevétele e körben szemmel látható.”¹²¹

A vagyoni elleni bűncselekmények a vagyoni fogalmából eredő jogellenes „nyúlványok”, ezért többségük közös jellemzője, hogy társadalomra veszélyességük súlya leginkább az érték, a kár, illetve a vagyoni hátrány nagyságával mérhető. Ez a megkülönböztetés alkalmas annak tisztázására is, hogy az adott cselekmény materiális, avagy immateriális.

Materiális vagyoni elleni bűncselekmények a Btk.-ban: a csalás, a hűtlen kezelés, aanyag kezelés, a zsarolás, a rongálás, a bitorlás [329. § (1) bekezdés a) pont], a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, az iparjogvédelmi jogok meg-

¹¹⁹ KIRÁLY TIBOR – MÁTHÉ GÁBOR – MEZEY BARNA: A polgári büntetőjog története. In MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó, 2003, 296.

¹²⁰ A Büntető Törvénykönyv Általános Részéről szóló 1950. évi II. törvény.

¹²¹ BELOVICS–MOLNÁR–SINKU i. m. 598.

sértése, a hitelsértés és az uzsora-bűncselekmény. Immateriális bűncselekmények: a lopás, a sikkasztás, a rablás, a kifosztás, a jogtalan elsajátítás, az orgazdaság, a jármű önkényes elvétele, a vásárlók megkárosítása, a bitorlás [329. § (1) bekezdés b) pont], a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása és a jogkezelési adat meghamisítása.

Legtágabb értelemben tehát valamennyi vagyon elleni bűncselekmény *elkövetési tárgy*a az idegen vagyon. Ezen belül beszélhetünk idegen, értékkel bíró dolgokról (melyek lehetnek ingók, illetve ingatlanok) és immateriális javakról (melyekbe a szellemi alkotások és az adatok tartoznak). Végül az ingókon belül van rábizott és talált, továbbá árunak vagy gépi meghajtású járműnek minősülő.

Arra, hogy a dolog értékkel rendelkezik, a törvény külön nem utal, mert e tulajdonság (ti. az „értékesség”) a dologhoz tartozó fogalmi adottság. Amennyiben értékkel nem rendelkező dologra gondol a jogalkotó, azt „ki is mondja” [Be. 151. § (2) bekezdés és 155. § (8) bekezdés].¹²² Merész analógiával ezt a Btk. szándékos, illetve gondatlan bűncselekményekkel kapcsolatos jogtechnikai megoldásához tudnám hasonlítani, hiszen amikor a büntetőtörvény a gondatlan bűncselekmény kivételes büntetendőségének álláspontjára helyezkedik, a gondatlanságot mindig beépíti a törvénytövegebe. A különbség talán abban rejlik, hogy míg a bűncselekmény-fogalmat érintő szövegezési praktikum egy laikus számára valószínűleg soha fel nem ismerhető és ezért az EJEB joggyakorlata által kimunkált, a törvénnyel szembeni világosság és érthetőség kritériumai nem teljesülhetnek maradéktalanul,¹²³ addig a dolog-fogalom viszonylatában túlzás lenne ezt állítani.

A tárgyalat bűncselekményi körben, az elkövetési tárgy tekintetében, az alábbi összefoglaló adható. Idegen vagyon: csalásnál, zsarolásnál, hűtlen kezelésnél, hanyag kezelésnél, uzsora-bűncselekménynél; ingó és ingatlan: rongálásnál, orgazdaságnál, hitelsértésnél; rábizott ingó: sikkasztásnál;¹²⁴ talált ingó: jogtalan elsajátításnál; áru: vásárlók megkárosításánál; gépi meghajtású jármű: jármű önkényes elvételénél; egyéb ingó: lopásnál, rablásnál, kifosztásnál, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszásánál (utóbbinál szellemi alkotás is); szellemi alkotás: bitorlásnál, iparjogvédelmi jogok megsértésénél, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésénél; adat: jogkezelési adat meghamisításánál.

A Btk. 329/B. § (4) bekezdése és a gazdasági bűncselekmények körében a 300/E. § (3) bekezdése kifejezetten szól még „elkészített, illetve előállított dolgokról” is. Ezek természetesen nem valamiféle egyedi ismertetőjegyekkel rendelkező dolgok, hacsaknem annak vesszük, hogy már létrejöttek. Ennél nagyobb jelentőségű viszont a „Hogyan?”

¹²² Sajnálatos módon egy inkonzekvenciára is fel kell itt figyelniünk: a Be. 115. § (1) bekezdésének „Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy (dolog) [...]” kezdetű meghatározása ide sorolja azokat a dolgokat is, amelyek a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozzák; nyomhordozók pedig a nyomozó hatóság által saját segédanyagának és eszközeinek a felhasználásával létrehozott dolgok, valamint azok a dolgok is lehetnek, amelyeket valamely tárgyról vagy tárgyból úgy különítenek el, hogy értéke nincs és önmagában hasznavetetlen. Ily módon a 115. § (1) bekezdésében írt dolog – az általános fogalom szerinti dologgal szemben – akár értéktelen is lehet, a hivatkozott §-ban még sincs erre utalás.

¹²³ BÉKÉS i. m. 91–92.

¹²⁴ Vö. 1/2005. BPJE 1. pont.

kérdésre adható felelet: bűncselekmény útján. Azonban hiába bűnös emberi magatartások produktumai, készítőjüknek – és így magának a bűncselekménynek – a leleplezéséhez nagyobb társadalmi érdek fűződik; még hozzá akkora, hogy az állam lemond büntetőjogi igényének érvényesítéséről és büntethetőséget megszüntető okot generál. Egyrészt tehát nem büntethető, aki számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény elkövetése céljából, az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő számítástechnikai programot, jelszót, belépési kódot, vagy számítástechnikai rendszerbe való belépést lehetővé tevő adatot készít, ha – mielőtt a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagy ezt megkönnyítő számítástechnikai program, jelszó, belépési kód, vagy valamely számítástechnikai rendszer egészébe vagy egy részébe való belépést lehetővé tevő adat készítése a hatóság tudomására jutott volna – tevékenységét a hatóság előtt felfedi, és az elkészített dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben részt vevő más személy kilétének megállapítását. Másrészt nem büntethető, aki a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedést haszonszerzés végett megkerüli, vagy e célból ehhez szükséges eszközt, terméket, berendezést vagy felszerelést készít, előállít, ha – mielőtt a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés, felszerelés készítése, illetőleg előállítása a hatóság tudomására jutott volna – tevékenységét a hatóság előtt felfedi, és az elkészített, illetőleg az előállított dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben, illetőleg előállításban részt vevő más személy kilétének megállapítását.

Az eddigiek mellett, büntető- és büntetőeljárás törvényünk már kizárólag *a bizonyítást, a kényszerintézkedéseket és az intézkedéseket részletező* – egyébként szükséztűn aligha titulálható, alant mégis csupán vázlatosan összefoglalt – *szabályai között tesz említést dolgokról.*

A szakértői vizsgálat során – a kirendelő külön rendelkezése alapján – az érintett túrni köteles, hogy a birtokában lévő dolgot a szakértő jogszerűen megrongálja, netán meg is semmisítse [Be. 106. § (1) bekezdés]. A bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítése és a bűncselekmény nyomainak felderítése érdekében a nyomozó hatóság házkutatást tarthat [Be. 149. § (2) bekezdés a)-b) pontok], bizonyítási eszköz vagy elko-bozható, illetőleg vagyonekobjzás alá eső dolog megtalálására pedig házkutatás és motozás útján is sor kerülhet [Be. 149. § (2) bekezdés c) pont, 150. § (1) bekezdés] és ezek a dolgok le is foglalhatók [Be. 151. § (2) bekezdés].

Lefoglalás tárgyai lehetnek a gazdátlanok (uratlanok) tekintendő dolgok (res nullius) is, amelyek vagy még soha senkinek a tulajdonában nem voltak, vagy korábbi tulajdonosuk elhagyta azokat (derelictio).¹²⁵ A Be. 155. § (6) bekezdése kiterjesztően értelmezi e kört, amikor rögzíti, hogy a terhelttől lefoglalt dolog a bíróság határozata alapján az állam tulajdonába kerül, ha az kétségtelenül mást illet, de akinek a kiléte nem

¹²⁵ A gyakorlatban előforduló téves azonosítás elkerülése végett kiemelendő, hogy a talált dolog nem uratlan, hanem idegen dolog, ezért eltulajdonítása a Btk. 325. § (1) bekezdésébe ütközik. Talált (a sértetti oldalról nézve elveszett) a dolog akkor, ha annak tulajdonával a jogosult nem szándékozott felhagyni, de figyelmetlenségből, vagy más okból a dolog mégis kikerült a hatalmából. További feltétel, hogy az elvesztésnek oly módon kell történnie, ami kizárja azt, hogy a tulajdonos ismét birtokba vehesse a dolgot. A találás esetén követendő eljárás részleteiről a 18/1960. (IV. 13.) Korm. rendelet szól.

állapítható meg. Ekkor tehát van a dolognak tulajdonosa, de mivel annak személye ismeretlen, és az eljáró hatóság már átmenetileg rendelkezése alá vonta a dolgot (őrzésbe vette vagy megőrzését más módon biztosította, azaz lefoglalta), annak sorsáról végleges hatállyal is dönteni kell: az állam tulajdonába kell utalni. Ha a későbbiekben mégis jelentkeznek igénylő, követelheti a dolgot, illetve az értékesítéséből származó ellenértéket.

Lefoglalható a számítástechnikai rendszer is akkor, ha maga a rendszer a tárgyi bizonyítási eszköz, illetve ha elkobzása, vagy arra nézve a vagyoneklobzás kimondása várható. Egyébként a rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozó lefoglalása jöhet szóba, kivéve olyan esetben, ha elégségesnek mutatkozik a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés elrendelése [Be. 158/A. §].

Ha az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a lefoglalás elrendelésére nem jogosult, késedelmet nem tűrő esetben a dolgot – mindaddig, amíg a lefoglalásra jogosult a lefoglalást el nem rendeli – őrzésbe veheti [151. § (6) bekezdés]. A lefoglalt dolgot letétbe kell helyezni; ha a dolog letétbe helyezésre nem alkalmas, vagy azt más fontos ok indokolja, a megőrzéséről egyéb módon kell gondoskodni [Be. 154. § (1) bekezdés és 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 1–3. §]. A nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság a büntetőeljárás során bűnjelként lefoglalt dolgot közhatalmi tevékenysége részeként őrzi, kezeli, illetve gondoskodik őrzéséről, kezeléséről. Nem általában vett letétről, hanem hatósági letétről rendelkezik a jogszabály, s nincs szó letevőről, a letétbe helyező maga a nyomozó, az ügyész vagy a bíró. Ez a hatósági intézkedés jegyzőkönyv készítésével kezdődik, majd a hatósági személyként eljáró bűnjelkezelő a bűnjelkezelő tételen bevételre és gondoskodik a megőrzésükről. A jogszabály a bűnjel csomagolásának, őrzésének és kezelésének olyan részletes, mindenre kiterjedő szabályait tartalmazza, hogy a hatóság károkozás esetén legfeljebb csak a saját tevékenységétől független és elháríthatatlan okra hivatkozással mentesülhet. Természetesen más a helyzet, amikor a hatóság gazdasági társaságot, vagy vállalkozót bíz meg az őrzéssel (az őrzéssel együtt a kezeléssel). Polgári jogi megbízási vagy letéti szerződés csak a ketőtjük viszonyában jön létre. Jogvitájukat a Ptk.-nak az adott szerződés rendelkezései alapján szükséges elbírálni.¹²⁶

Arról, hogy a lefoglalás megszüntetésekor az érintett dolgot kinek kell kiadni, a Be. törvényi sorrendet állít fel [155. § (1)–(8) bekezdései]. Lehetőség van az előzetes értékesítésre [156. § (1)–(4) bekezdései], de a lefoglalt dolog pénzbüntetés, vagyoneklobzás, bűnügyi költség, vagy polgári jogi igény biztosítása érdekében történő visszatartására is [Be. 157. § és 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 36. § (1) bekezdése]. Ha a lefoglalt dolog kiadásának, visszatartásának, a Be. 155. § (6) bekezdése szerinti állami tulajdonba utalásának, illetve megsemmisítésének nincs helye, sor kerülhet az előzetes értékesítésére, a közbiztonságra különösen veszélyes eszközökről szóló 175/2003. (X. 28.) Korm. rendelet alapul vételével az előzetes elkobzására [Be. 156. § (5) bekezdés], az elkobzására [Btk. 77–77/A. §], sőt a vagyoneklobzás elrendelésére is [Btk. 77/B–77/C. §].

A vagyon feletti rendelkezési jog prompt, majd tartós felfüggesztése biztosítási intézkedéssel [Be. 160. §], illetve zár alá vétellel [Be. 159. §] érhető el.

¹²⁶ Vö. 4/2006. PJE III. pont.

Megjegyzem végül, hogy (tárgykörözés nyomán belföldön) lefoglalásra a Schengeni Információs Rendszerben külföldi állam által elhelyezett figyelmeztető jelzés alapján is sor kerülhet. Az így lefoglalt olyan dolgok sorsát illetően, amelyekkel kapcsolatban Magyarországon nem indult eljárás, és visszaszolgáltatásukat kérő jogsegély iránti megkeresés sem érkezett, a Ptk. felelős őrzésre vonatkozó szabályai [196–197. §] irányadók. Ha a jogosult a dolgot megfelelő határidő alatt felszólításra nem szállítja el, és annak máshol való elhelyezése aránytalan nehézséggel vagy a költségek előlegezésével járna, a felelős őrző a dolgot értékesítheti, vagy felhasználhatja. Az értékesítésből befolyt összeg, illetőleg a felhasznált dolog ellenértéke a jogosultat illeti meg. Abban az esetben, ha a jelzést kibocsátó állam visszautasítja a körözött tárgy átvételét, a lefoglalás indoka megszűnik. A tárgy jogszerűen, de ok nélkül van a magyar szervek birtokában. A kövendő lépés ilyenkor az eredeti állapot helyreállítása, vagyis a jelzést kibocsátó állam nemleges jelzése után a lefoglalást szenvedőnek adják ki a lefoglalt tárgyat. Értékesíteni csak akkor lehet, ha a lefoglalást szenvedő sem jelentkezik a dologért.¹²⁷

A tárgyalat vagyonnal, illetve dologgal összefüggő (kényszer)intézkedésekkel (is) szemben a Be. számos jogorvoslati eszközt biztosít. Az eljárás nyomozati, illetve ügyészi szakaszában ilyen a panasz [195. § (1) bekezdés, 196. § (1) bekezdés, 228. §] és a felülbírálati indítvány [195. § (6) bekezdés], a bíróság előtt pedig a pótmagánvádlóként való fellépés [229. §, 312. §], a fellebbezés [323. §, 346–347. §, 386. §], a perújítás [XVII. fejezet], a felülvizsgálat [XVIII. fejezet], a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat [XIX. fejezet], a tárgyalás tartására irányuló kérelem [548. §] és a különböző különleges eljárások lefolytatására tett indítvány [XXIX. fejezet]. A büntetőeljárás megindulásához és a sérelmezett aktushoz is időben legközelebb a panasz áll. Minden bizonnyal ennek is köszönhető, hogy az arra jogosultak 2006-tól kezdődően összességében egyre többször élnek a nyomozó hatóság házkutatással, illetve lefoglalással kapcsolatos határozatait elleni panasz lehetőségével: a házkutatás elleni panaszoknál négy év alatt bő 41%-os, a lefoglalással kapcsolatos panaszoknál pedig 32,4%-os emelkedés tapasztalható.¹²⁸

IV. Az állatok jogi megítélésének összefüggései

Szerte a világon a jogtudomány és a jogszabályok szerint az állat: dolog, csak annyiban különbözik a tárgyaktól, hogy az állatvédelmi szabályokban rögzített elvárások alapján különleges védelmi rendelkezések alá esik. Ezzel azonban az állatok sehol sem kerülnék ki a „dolog” kategóriájából, tehát nem nyertek jogalanyiságot sem. Az „állati jogok”, írásom tárgyán kívül eső, egyre bővülő katalógusának ismertetése nélkül, csupán az 1999. január 1. napján hatályba lépett Átv.¹²⁹ preambuluma és miniszteri indoklására utalok azzal, hogy mindkettő az állatok élőlényi voltát és az ember velük kapcsolatos felelősségét emeli ki.

¹²⁷ Vö. A Legfőbb Ügyészség NF.8330/2007/18-I. számú iránymutatása.

¹²⁸ Vö. Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató 2009 (Büntetőjogi szakterület). Kiadja: a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya, ISSN 1587–902X.

¹²⁹ Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény.

A preambulum azt fejt ki, hogy „az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények, tiszteletben tartásuk, jó közérzetük biztosítása minden ember erkölcsi kötelessége”, valamint elismeri „azt a megkülönböztetetten nagy értéket, amelyet az állatvilág egésze és annak egyedei jelentenek az emberiség számára”. Az indokolás értelmében a törvény arra összpontosít, hogy „az állatvilág egyedeivel való felelősségteljes és kíméletes bánásmód követelményrendszerét átfogóan szabályozza. Alapja az a felismerés, hogy az erkölcs, a tudomány és a gazdaság követelményei az állatvédelem tekintetében is összeegyeztethetők.”

A vadállatok világára szűkítve ugyancsak az ember természethez és a benne élő állatokhoz való helyes viszonyát fejezi ki Széchenyi Zsigmond, aki szerint a vadászat vadúzás és erdőzúgás, de több erdőzúgás.

Elsőként az osztrák jogban jelentkezett a tendencia, hogy az állatok dologi jogi helyzetén jelentős változtatásokat eszközöltek. Az ABGB-ben 1988. július 1. napján lépett hatályba a 285a. §,¹³⁰ amely kimondta, hogy „az állatok nem dolgok; őket külön törvény védi. A dolgokra vonatkozó szabályokat az állatokra csak annyiban lehet alkalmazni, amennyiben azokra eltérő szabályozás nem áll fenn.” Ez a szabályozás valójában nem határozza meg az állatok jogállását, azonban számos nemzetközi egyezménynek megfelelően védelemben részesíti őket azáltal, hogy speciális törvényi szabályozást irányoz elő rájuk.¹³¹ Ez egyrészt egy deklarációnak, másrészt normatív szabályozásnak, harmadrészt pedig egyfajta, a társadalomnak szóló intésnek tekinthető.¹³² Az állatok ezáltal kikerülnek a dolgok köréből, és rájuk speciális szabályozás vonatkozik (ami első sorban védelmüket teremti meg), mindemellett pedig az eddigi helyzetükhöz képest egy köztes állapotot hoz létre, hiszen a jogtárgyi minőségből elmozdulnak, de jogalanyiságot nem szereznek.

Korábban a német jogban is közönséges dolgoknak tekintették az állatokat, azonban ma már a BGB-be 1990. szeptember 1. napján beiktatott 90/A. § úgy szól, hogy „az állatok nem dolgok. Őket külön törvény védi. Rájuk nézve a dolgokra vonatkozó szabályokat értelemszerűen alkalmazni kell, amennyiben eltérő szabályozás nem áll fenn.” Állatvédők körben nagy áttörésként értékelik Németországban 2002. június 21. napját is, amikor a Bundestag alsóháza elfogadta az Alkotmány új, 20a. §-át. A módosítás előzménye a német Alkotmánybíróság (Bundesverfassungsgericht) 1999. július 6. napján meghozott döntése,¹³³ melyben a testület leszögezte, hogy amennyiben az állatok védelme és a szabadságjogok összeütközésbe kerülnek egymással, úgy csak akkor lehet igazságos mérlegelés alapján dönteni az érdekek egyensúlyáról, ha az állatok védelmére vonatkozó rendelkezések is alkotmányos szinten jelennek meg. Valójában nincs szó áttörésről, ugyanis a kiegészítés csak három szóból áll: „és az állatokat”; így a jogszabály jelenleg így hangzik: „Az állam a jövő generációkért való felelősség jegyében

¹³⁰ Az „állatok jogállásáról” szóló törvény – Bundesgesetz über die Rechtsstellung von Tieren vom 10. 3. 1988 – alapján.

¹³¹ MONIKA GIMPEL-HINTEREGGER: Das Tier als Sache und Ersatz der Heilungskosten für ein verletztes Tier. *Österreichische Juristen-Zeitung*. 1989/11, 65.

¹³² RAINER LIPPOLD: Über Tiere und andere Sachen – § 285a ABGB als Beispiel zeitgenössischer Gesetzgebungskunst. *Österreichische Juristen-Zeitung*. 1989/11, 336.

¹³³ 2 BvF 3/90.

is védi az élet természetes alapjait és az állatokat, az alkotmányos rend keretében a törvényhozás útján, illetve a jog és a törvények alapján a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás útján.¹³⁴ Egyetértek azzal a kapcsolódó normaértelmezéssel, mely szerint ebből semmiféle „állati jog” nem keletkezik.

Előremutató példaként értékelhető az 1994. március 1. napján életbe lépett francia Btk. is, amely az állatok elleni törvénysértéseket már nem a tulajdon elleni törvénysértésekkel egy fejezetben helyezte el, ezzel is jelezve, hogy az állat lényegében a bűncselekmény tárgyából annak „sértettje” lett. A Code civil viszont 1999-ig továbbra is dologként kezelte az állatot; a 24–25. §-ok ekkor emelték ki őket a dolgok köréből.

Az Egyesült Államokban is arról folyik a vita, hogy az állatokat a dolgok között tartsák számon, vagy hozzanak létre belőlük önálló jogi kategóriát, melynek révén már nem tulajdonjog tárgyai („property of an owner”), hanem egyfajta gyámság vagy gondnokság („ward of guardian”) alanyai lennének. Az analógiát itt a magyar jogban kevéssé ismert „trustee”, vagyis egy dolog javára végzett vagyonkezelés fogalmában lehet meg, mivel a vagyonkezelés nem más, mint korlátozott és átmeneti birtoklás a birtokban tartott vagyontárgy felett, ahol mindig a dolog legjobb érdeke szerint kell eljárni. Az állat eddigi tulajdonosa „elveszíti a tulajdonjogát”, hogy helyette az „állat őrzője” legyen. Ez az őrzés azonban nem pusztán birtokviszonyra utal, hanem arra is, hogy az állat őrzőjének egyben kötelessége is az állat érdekeit minél jobban kielégítenie. Ugyanakkor ez az őrzés nem jelenti a tulajdonjog elvesztését, de itt már nem lenne másról szó, mint az őrzői felelősség – akár ellenérték fejében – átadásáról. Az őrzői felelősséggel kapcsolatban azonban számtalan megoldásra váró kérdés merül fel. Csak egy – meglehetősen összetett – közülük: „Ha érdekkonfliktus van az állat és őrzője között, ki fogja azt feloldani? Ha döntésre kerül a sor, s az állatnak külön képviselőt kell kijelölni, az ki lehet? Bárkinek lehet perindítási joga az állat érdekében, vagy csak meghatározott személyeknek?”¹³⁵

A magyar jog nem ismeri el az állatok jogalanyiságát, dolognak tekinti őket, így *ingóra elkövethető vagyon elleni bűncselekmények tárgyai lehetnek.*

Sikkasztás valósul meg, ha a terhelt szerződés alapján a megrendelőtől előnevelésre átvett állatokat nem adja át a szerződésben megjelölt cégnek, hanem azokat másnak értékesíti.¹³⁶ Ugyanígy sikkasztásban kell bűnösnek kimondani azt, aki a mezőgazdasági termelőszövetkezettel kötött szerződés alapján az idegenforgalmi ágazat működtetése céljából leltár alapján bérbe vesz különféle épületeket, állatállományt, eszközöket és berendezéseket, és a szerződés lejárta előtt 19 db lovat a saját istállójába szállít, kijelentve, hogy azokat a sajátjának tekinti.¹³⁷

Dolgoknak minősülnek a vadak is, melyeknek tulajdonviszonyai pontos szabályozást igényelnek. Többféle jogi modell ismert az élő vaddal kapcsolatos tulajdonjogi

¹³⁴ „Der Staat schützt auch in Verantwortung für die künftigen Generationen die natürlichen Lebensgrundlagen und die Tiere im Rahmen der verfassungsmäßigen Ordnung durch die Gesetzgebung und nach Maßgabe von Gesetz und Recht durch die vollziehende Gewalt und die Rechtsprechung.”

¹³⁵ GYÖNGYÖSI ZOLTÁN: *Az állatok joga és jogalanyisága.* [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-az_allatok_joga_es_jogalanyisaga\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-az_allatok_joga_es_jogalanyisaga[jogi_forum].pdf)

¹³⁶ Vö. BH 2005. 421.

¹³⁷ Vö. BH 2001. 360.

kérdések szabályozására. Ezek alapján a jog a tulajdonjogot rendelheti (i) az állami tulajdonhoz, (ii) a földtulajdonoshoz, (iii) a vadászatra jogosulthoz, illetőleg (iv) kezelheti úgy, mint uratlan dolgot. Mindegyik modellnek vannak előnyei és hátrányai. Uratlan dolog esetében a vad senkié, és elejtéssel kerül a vadászatra jogosult tulajdonába. Ugyanakkor a *res nullius* nem képes hatékonyan védeni az élő vadat a vadorzással (jogosulatlan vadászattal) kapcsolatos jogellenes cselekmények ellen, mivel ebben az esetben a tulajdonjog nem sérül, tehát nem történik lopás vagy jogtalan elsajátítás. Amennyiben úgy tekintjük, hogy a vad tulajdonjoga is a földtulajdonost illeti, akkor különböző adminisztratív szabályokkal kellene korlátozni tulajdonjogát, hogy annak hasznosítása csak a vadgazdálkodás keretei között valósulhasson meg. A vadászatra jogosult tulajdonában lévő vad esetén az okozhat problémát, hogy a vadászati jogosultságot legtöbb esetben a bérleti jogviszony keletkezteti. A befogott vadat azonban a jelenlegi szabályozás is a vadászatra jogosult tulajdonaként kezeli [Vtv.¹³⁸ 9. § (2) bekezdés].

Ismeretes, hogy a Vtv. 9. § (1) bekezdése értelmében az élő vad főszabályként az állam tulajdonát képezi, és az elejtéssel, elhullással, befogással kerül a vadászatra jogosult tulajdonába. Felmerül a kérdés, hogy van-e az állami tulajdon deklarálásának bármilyen gyakorlati jogkövetkezménye akkor, amikor az állam sohasem viselkedik tulajdonosként, és minden, élő vaddal kapcsolatos jogkövetkezményt a vadászatra jogosultra hárít. Ilyen például az élő vad által okozott kár [Vtv. 75–77. § és Ptk. 351. § (2) bekezdés], de az élő vaddal kapcsolatban elkövetett bűncselekmények sértetteje is a vadászatra jogosult.¹³⁹ Ennek alapján nem látható, hogy az állam bármikor valós tulajdonosként jelenne meg a vaddal kapcsolatos bármilyen jogviszonyban.¹⁴⁰

A vadgazdálkodás, a vadászat veszélyes tevékenység, ezért számos olyan cselekménnyel találkozunk, melyet a jog bűncselekménnyé nyilvánít. A vagyon elleni bűncselekmények közül legtipikusabbnak mondható e körben a lopás és a jogtalan elsajátítás. A vadászati jogban a jogtalan elsajátítás lehetőségét a talált agancs esetén kell vizsgálni. Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a fenti cselekmény nem jogtalan elsajátítást, hanem lopás vétségét valósítja meg.¹⁴¹

Az állatok mint dolgok dologi jogi helyzetének esetleges jövőbeni megváltozása (jogi hagyományainkat tekintve vagy az osztrák, vagy a német mintára) kétségtelenül hatással lesz a büntető jogalkalmazásra is. Különösen igaz ez akkor, ha a vagyon elleni bűncselekményekre kiterjedően a jogalkotó egyetlen tollvonással kiveszi az állatokat a dolog-fogalomból. Feltéve, hogy ez (valaha is) így lesz, pótolni kell a hátramaradó „szabályozási űrt”, melyre leginkább egy új, általános, de rendhagyó kerettényállás lenne alkalmas. Ezt a tényállást (például „Visszaélés állattal” elnevezéssel) véleményem szerint a közbiztonság elleni bűncselekmények [Btk. XVI. Fejezet I. cím] között kellene elhelyezni, és szövegébe átemelni az állatkínzás [Btk. 266/B. §] tényállási elemeit, ugyanakkor utalni továbbá az állatra elkövethető vagyon elleni bűncselekményekre.

¹³⁸ A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény.

¹³⁹ A 2/2005. BJE szerint a jogosulatlan vadászattal elkövetett lopás és rongálás bűncselekményének sértetteje az adott vadászterületen vadászatra jogosult.

¹⁴⁰ A hatályon kívül helyezett PK 5. számú állásfoglalás foglalkozott a vad tulajdonjogával.

¹⁴¹ Vö. BJD 1405., BH 1981. 8., BH 1982. 411. és BH 2002. 424.

V. Összegzés

„A jogdogmatika egyre inkább ott mond csődöt, ahol szabályozó szerepére, normatív funkciójára, probléma-feldolgozó és döntést előkészítő szerepére a jogalakítás szempontjából talán a legnagyobb szükség volna. A joggyakorlat egyre inkább maga határozza meg a döntéseivel szemben támasztott követelményeket, maga dönt a dogmatika szabályainak alkalmazásáról.”¹⁴²

Farkas professzor megállapítását igazoló helyzetekkel – valóban – többször találkozhatunk. Mégis – úgy gondolom – talán helyesebb volna bizonyos esetekben a gyakorlati jogértelmezés válságáról és nem a dogmatika válságáról beszélni. Bizom benne, hogy a bevezetőben is vázolt, az alkalmazhatóságot, mint elengedhetetlen tényezőt szemléltető gondolatok miatt sem szorul magyarázatra, hányféle (például garanciális, vagy módszertani) okból nem mondhatunk le a büntetőjogi dogmatikáról. Az elmúlt években megjelent teoretikus tanulmányokban sincs nyoma annak, hogy a jogászság búcsút intene – egészében – a jogdogmatikának.¹⁴³

A gyakorlat tévesnek bizonyuló dogmatikai konstrukcióinak kigyomlálásában az egyes fogalmak pontos, következetes, jogág-közi szemléletű, és (ha – mint ahogyan legtöbbször – létezik) történeti táptalajból táplálkozó tartalommal megtöltött használat képezi azt az alapot, illetve szolgáltatja azt a keretet, melyből nem érdemes (nem szabad) kilépni. A fentiekben ennek szellemében kíséreltem meg a jogi, közelebbről a büntetőjogi dolog-fogalom kontúrjainak megrajzolását. Ahhoz, hogy erről ne elnagyolt képet kapjak, látszólag valamelyest távolabbról, az alkotmányjog és a polgári jog területéről, időnként pedig „mezsgyéjüket” átlépve a közigazgatási, a nemzetközi és az európai jog „mezejéről” kellett indulnom. A távolság két okból is látszólagos. Egyrészt, mert bár különböző jogágakról van szó, valójában azonban mindegyik a jog, a magyar jog(rendszer) integráns része. Másrészt, önmagában a szorosán vett büntetőjogi „dolog” nem (lehet) alkalmas a jogalkalmazás során felmerülő – anyagi és eljárásjogi természetű – problémák megoldására. Ehhez segítségül kell hívni a köz- és a magánjogot, mint „anyajogot”. A virtuális fogalmi disztancia tehát voltaképpen fogalmi közelség.

A dolgok (áldolgok) büntető-jogtudományban és jogszabályokban elfoglalt helye, szerepe, értelme nem maradhat csupán ehrlichi „papírjog”,¹⁴⁴ hanem – Roscoe Pound után – „law in books”-ból „law in action”-né¹⁴⁵ kell alakulnia. A jogalkotási eljárásban lehet észlelni, ha a társadalmi változások meghaladnak egy hatályos jogszabályt, és amennyiben tömegesen megsértik azt, a jogalkotó a hatályos jogszabály megváltoztatásának szükségességére következtet. Témám szempontjából ilyen következtetés eredményének tekinthető a 2007. évi XXVII. törvény is, melynek 5. § (2) bekezdése 2007. június 1. napjától kezdődő hatállyal, 10 000 Forintra 20 000 Forintra módosította a Btk. 138/A. § a) pontjában írt értékhatárt. Abbéli törekvését juttatta ezzel kifejezésre

¹⁴² FARKAS ÁKOS: *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Budapest: Osiris Kiadó, 2002, 61.

¹⁴³ Erről bővebben ld. JAKAB ANDRÁS – HOLLÁN MIKLÓS: A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka. *Jogelméleti Szemle*, 2003/3–4.; POKOL BÉLA: Büntetőjog-dogmatika – történeti elemzések. *Jogelméleti Szemle*, 2007/3.

¹⁴⁴ POKOL BÉLA: *Jogszociológiai vizsgálódások*. Budapest: Rejtjel Kiadó, 2003, 14–16.

¹⁴⁵ ROSCOE POUND: Law in Books and Law in Action. *American Law Review*, 44 (1910) 12–36.

a jogalkotó, hogy az egyébként csekély tárgyi súlyú és egyszerűbb megítélésű cselekmények esetén szükségtelen a büntetőeljárás garanciarendszerének alkalmazása, helyette a gyorsabb szabálysértési felelősségre vonás kellő hatékonysággal biztosítja a társadalom védelmét. Erre a megoldásra pedig azok a társadalmi folyamatok, változások sarkallták a jogalkotót, hogy 2005-ben 268 990 vagyon elleni bűncselekmény vált ismertté, amelyből 34 010 bűncselekmény elkövetési értéke (az okozott kár, vagyoni hátrány) esett 10 000–19 999 forint közé, ami a vagyon elleni bűncselekmények 12,64%-a.

Pokol Béla jogelméletében ismerteti, hogy a jogszabály ún. normaszociológiai értelemben vett érvényességének¹⁴⁶ megkérdőjelezése egy konkrét perben pernyertességet eredményező (ügyvédi, jogi képviselői, stb.) stratégiát is jelenthet. Ha például végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés vétsége [Btk. 249. § (2) bekezdése] miatt van folyamatban büntetőeljárás, mert a terhelt a végrehajtó által jegyzőkönyvben lefoglalt gépjárművet elvonta (elrejtette), a végrehajtó – még a feljelentése megtétele előtt – felhívja a közlekedési igazgatási hatóságot, hogy a járművet vonja ki a forgalomból [Vht.¹⁴⁷ 103. § (2) bekezdés], a nyomozó hatóság pedig elrendeli a jármű körözését [Körtv.¹⁴⁸ 4. §]. Amennyiben ez eredményre vezet és a gépkocsi utóbb előkerül, a vádemelést követően a bíróság többféle (A, B, C) döntést hozhat. (A) Ha a törvényi sorrend alapján másnak nem lehet kiadni, megszünteti a lefoglalást és a Be. 155. § (2) bekezdése alapján a járművet a terhelt részére – a forgalmi engedélyt az illetékes okmányirodának, a környezetvédelmi igazolólapot a megyei közlekedési felügyeletnek [11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 88. § (4) bekezdése] – kiadja. Érezzük, hogy ez a büntetőeljárás céljaival és – nem melleleg – igazságérzetünkkel is ellentétes; a határozat ügyészi fellebbezést vonhat maga után. (B) Nem szünteti meg a lefoglalást, hanem a Btk. 77. § (1) bekezdés d) pontjának I. fordulata alapján elrendeli a jármű elkobzását, melynek tulajdonjoga ennek folytán az államra száll [77. § (7) bekezdés]. Ez sem igazán életszerű, mert elvonja a végrehajtást kérő azon jogát, hogy követelése – amiért a polgári peres, majd a végrehajtási eljárást megindította – kielégítést nyerjen. (C) Ha a végrehajtó (mint feljelentő), vagy a végrehajtást kérő (mint egyéb érdekelt) a jármű kiadása iránt – alaposnak látszó – igényt jelent be, a bíróság a lefoglalás megszüntetésével egyidejűleg az igénybejelentőnek fogja kiadni a gépkocsit [Be. 155. § (3) bekezdés]. Ez a megoldás sem egészen helyénvaló az állam büntetőjogi (az elkobzás, mint intézkedés alkalmazása iránti) igényének elsorvasztása miatt, de talán a leggyakorlatiasabb, hiszen ezzel „lényegében” megvalósul az „elkobzás”, a terhelt tulajdonából való elvétel, sőt a végrehajtást kérő követelésének is lesz fedezete. A bemutatott alternatívák közül a terhelt (kötelezett) és a védő (jogi képviselő) a (B) és a (C) pontokban írt döntések, és azok alapjául szolgáló rendelkezések normaszociológiai értelemben vett érvényességét fogja megkérdőjelezni, míg az ügyész, a feljelentő (végrehajtó) és az egyéb érdekelt (végrehajtást kérő) az (A) pontét.

Arra is törekedtem, hogy a büntető-jogalkalmazásban használt, vagyonnal kapcsolatos kategóriákat – objektív alapon nyugvó kritériumok pillérén – rendszerbe tudjam

¹⁴⁶ A normaszociológia egy adott jogszabály tényleges, a gyakorlatban, a mindennapokban vett érvényességét jelenti. POKOL (2003) i. m. 9–13.

¹⁴⁷ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény.

¹⁴⁸ A személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény.

foglalni. Ez a bűncselekmények minősítését illetően fel-felmerülő kérdések megválaszolásában is „mankó” lehet, amellet, hogy a pontos elkövetési tárgy meghatározása is ezen múlhat. Mindazonáltal az átláthatóság, (a lehetőség szerinti) egyszerűség, így a tényleges (fel)használhatóság követelményeinek is meg akartam felelni. Summázva tehát, három „vagyon szintet” különíthetünk el egymástól, melyek tartalma a jelölésre használt római számok növekedésével egyre szűkebb: I.) Vagyon (állami, személyi); II.) Javak–Anyagi javak (nemzetközi szerződés, illetve belső jog által védett kulturális javak, valamint egyedi azonosító jel [marker]); III.) Dolgok–Vagyontárgyak (személyes javak, áruk, termékek, földmérési jel, határjel, egyedi azonosító jel [ingó], állatok).

Az ekként összegzett (de az egész tanulmányban használt) fogalmakról elmondható, hogy jogi jelentésük megváltozásának hosszú időn keresztül elmaradását senki sem tudja garantálni. A változás sokféle okból bekövetkezhet: akár valamely új jogértelmezési irányvonal széleskörű akceptálásával, akár társadalmi, gazdasági folyamatok eredményeként. Nem lemondva ezek befolyásolásának (elvi) képességéről és lehetőségéről, de reális hozzáállással beletörődve: „az egyetlen dolog, ami állandó – mondja Krug Péter –, az a változás: csak az átalakulás marad konstans.”